

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Кафедра педагогіки і психології початкової освіти

Методика роботи з обдарованими молодшими
школярами в освітньому процесі

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Виконала

Реуцька Лаккі Вікторівна,
магістрантка 60М2-ПО(з) групи
Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітня програма: «Початкова освіта»

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри педагогіки
та психології початкової освіти
Бірюк Л.Я.

Допущено до захисту:

«6» листопада 2024 року

Завідувачка кафедрою Юрій П. Бірюк

Дата захисту "07" грудня 2024 р.

Кількість балів: 92

Оцінка ECTS A

Члени комісії

Мешкова О.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Савко В.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Пенюк Т.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Ш. Шерудіно А.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

№ 010/24
02.12.24р.
f

Глухів – 2024

АНОТАЦІЯ

Реуцька Л. В. Методика роботи з обдарованими молодшими школярами в освітньому процесі. Магістерська робота на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 013 «Початкова освіта». Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Навчально-науковий інститут педагогіки і психології, кафедра педагогіки і психології початкової освіти. Глухів, 2024. 96 с., список використаних джерел (57 найменувань), 2 розділи, 6 підрозділів, додатки.

Магістерська робота присвячена дослідженню теоретичному вивченню рівня обдарованості у молодшому шкільному віці, обґрунтуванню, розробленню та експериментальному впровадженню методики розвитку обдарованості в освітньому процесі.

У першому розділі окрема увага приділена характеристиці сутності і структурі обдарованості дітей молодшого шкільного віку та специфіці її проявів, дослідженню психолого-педагогічних засад роботи й аналізу сучасного стану розвитку обдарованості дітей в умовах освітнього процесу. Другий розділ присвячено розробленню та апробації методики розвитку обдарованості здобувачів освіти молодшого шкільного віку в освітньому процесі.

Ключові слова: обдарованість, обдарована дитина, молодший шкільний вік, здібності, інтелект, освітній процес, ігрові технології.

ABSTRACT

Reutska L. V. Methodology of work with gifted younger schoolchildren in the educational process. Master's thesis for the degree of master in the specialty 013 "Primary education". Glukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko, Educational and Scientific Institute of Pedagogy and Psychology, Department of Pedagogy and Psychology of Primary Education. Glukhiv, 2024. 96 p., list of sources used (57 names), 2 sections, 6 subsections, appendices.

The master's thesis is devoted to the study of the theoretical study of the level of giftedness in younger school age, substantiation, development and experimental

implementation of the methodology for the development of giftedness in the educational process.

In the first section, special attention is paid to the characteristics of the essence and structure of giftedness in children of primary school age and the specificity of its manifestations, the study of the psychological and pedagogical principles of work and the analysis of the current state of development of giftedness in children in the conditions of the educational process. The second section is devoted to the development and testing of the methodology for the development of giftedness in primary school students in the educational process.

Keywords: giftedness, gifted child, primary school age, abilities, intelligence, educational process, game technologies.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	11
1.1 Психологічна характеристика обдарованості дітей молодшого шкільного віку: сутність і структура.....	11
1.2. Психолого-педагогічні засади роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку	25
1.3 Аналіз сучасного стану розвитку обдарованості в умовах освітнього процесу	35
Висновки до першого розділу.....	54
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ОБДАРОВАНOSTІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	55
2.1 Відбір інноваційних педагогічних технологій для розвитку обдарованості молодших школярів	55
2.2 Методика розвитку обдарованості молодших школярів засобами інноваційних педагогічних технологій	67
2.3 Аналіз ефективності розвитку обдарованості молодших школярів у освітньому процесі	72
Висновки до другого розділу.....	81
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	86
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Обдарованість – одне із джерел духовного і матеріального розвитку людства. Тому її слід вчасно виявити та скерувати в правильному напрямі. Якнайкраще це зробити під час прояву перших ознак. З огляду на це постає питання ідентифікації обдарованості для подальшого планування та підбору шляхів її розвитку.

Пріоритетним завданням освітнього процесу в сучасній школі є всебічний розвиток школярів, зокрема творчого потенціалу особистості, яка могла б гідно представляти себе, свій народ, мову у світовій цивілізації. Завдання щодо виховання людей із високим творчим потенціалом постає не лише як актуальна проблема сучасної педагогічної науки та практики, а й як соціальна необхідність.

Життя доводить, що в складних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, ухвалює рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нових ідей, задумів, підходів та рішень. Це людина, яка володіє певним переліком якостей, а саме: рішучістю, вмінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення.

Мета сучасної початкової школи – не просто давати знання, а формувати особистість, яка вміє і хоче вчитися, займає позицію активного суб'єкта діяльності. Тому велике значення має формування в учнів творчого потенціалу, прагнення до самостійного пізнання навколишньої дійсності. Крім цього, формування творчих здібностей учнів у цілісному педагогічному просторі – необхідна умова виховання всебічно розвиненої особистості [10, с.108].

Завдання вчителя – створити умови для утвердження атмосфери творчості, допомогти учневі знайти себе в житті, а освітню діяльність спрямовувати на створення такої системи співпраці, головна мета якої – максимальний розвиток творчих здібностей дитини.

Розвиток і вдосконалення творчого мислення, особливо в період серйозних соціальних змін у нашій країні, дозволить школяру виробити навички знаходити ефективні рішення для будь-яких проблем. Усвідомлене цілеспрямоване використання творчого мислення дасть можливість особистості

досягти бажаного результату, самореалізуватися. Загалом, ідея розвитку творчих здібностей індивідуума відповідає як його інтересам, так і загальнодержавним та інтересам людського суспільства взагалі. Такі підходи знайшли відображення в Національній доктрині розвитку освіти України: «Держава повинна забезпечувати: [...] підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння і впровадження інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці; створення умов для розвитку обдарованих дітей і молоді [...]» [32, с. 80]. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті визначила, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості [32, с. 80].

Закон України «Про освіту» визначає, що метою освіти є всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів. Стаття 79 передбачає створення умов для розвитку талантів, надання додаткових можливостей для таких дітей і створення спеціалізованих навчальних програм. [32, с. 14].

Закон України «Про загальну середню освіту» на сучасному етапі відродження самостійності України потребує створення нової системи освіти, спрямованої на формування творчої особистості, а також забезпечення умов для найповнішого розкриття її здібностей, задоволення освітніх потреб [32, с. 60].

Цитуючи нормативні документи, констатуємо, що сучасне суспільство потребує особистостей, здатних практично вирішувати різноманітні життєві проблеми, спроможних до самореалізації у різноманітних сферах власної життєдіяльності.

У чому полягає складність роботи з обдарованими дітьми? Поширеною є думка, що обдарованість складається лише з переваг, а тому не потребує ніякої додаткової корекційної роботи. Таке твердження є помилковим. Робота вчителя із обдарованими учнями вимагає знань про всі аспекти обдарованості: передумови, особливості, ознаки. Дуже важливим є вивчення проблем обдарованих, адже вони можуть перешкоджати не лише розвитку обдарованості

дитини, а і призводити до проблем із навчанням, взаємодією у суспільстві, особистісним розвитком. Важливо також враховувати всі можливі шляхи розвитку обдарованості та залучати до цього процесу родину, інших вчителів тощо.

До проблеми осмислення розвитку творчих здібностей особистості зверталися відомі педагоги та науковці різних епох. Уперше поняття обдарованості було сформульоване видатним англійським ученим Френсісом Гальтоном. Він пов'язував обдарованість із генетикою. Американський психолог Льюїс Терман виявив, що діти з високим IQ можуть досягати значних успіхів у житті, якщо їм надаються відповідні умови для розвитку. Говард Гарнер створив теорію множинного інтелекту, яка передбачає існування різних видів обдарованості: від математичної й логічної до музичної, тілесно-кінестетичної та міжособистісної. Його дослідження підкреслюють, що обдарованість не обмежується лише інтелектуальними здібностями. Також він показував, що обдарованість дітей можна підтримувати та розвивати через різні підходи в освіті, враховуючи унікальні здібності кожної дитини.

Освітній процес завжди викликав і продовжує викликати численні питання, особливо коли йдеться про роботу з обдарованими учнями. Молодші школярі, які мають виражені здібності у певних сферах, потребують особливого підходу, що сприяє розвитку їх потенціалу. Однак саме в цій сфері виникають численні суперечності, що ускладнюють пошук оптимальних методик роботи з такими дітьми.

Однією з ключових суперечностей є необхідність індивідуалізації підходу до обдарованих учнів на фоні існуючих стандартизованих програм. Сучасна освітня система здебільшого побудована на загальних планах, що спрямовані на середньостатистичного учня. Однак обдаровані діти мають специфічні освітні потреби, які часто виходять за межі стандартних програм. Це створює конфлікт між необхідністю індивідуального підходу та вимогою дотримання загальноосвітніх стандартів.

Ще однією суттєвою суперечністю є баланс між забезпеченням достатнього інтелектуального навантаження та збереженням інтересу до навчання. Надмірна складність завдань може призвести до перевантаження, що своєю чергою може викликати втрату інтересу до навчання або навіть проблеми психологічного характеру. З іншого боку, недостатнє навантаження може стати причиною нудьги, відсутності мотивації та як наслідок зниження результативності.

Розвиток творчих здібностей обдарованих дітей є важливим аспектом навчання. Однак інколи це входить у суперечність із вимогами академічної успішності, де основний акцент на засвоєнні теоретичних знань та навичок, які не завжди стимулюють креативність. Тож виникає питання про те, як знайти баланс між стимулюванням творчого мислення та дотриманням шкільних норм і вимог.

Інклюзивна освіта передбачає навчання всіх дітей, незалежно від їхніх здібностей, у загальному класі. Це позитивно впливає на соціальну адаптацію та комунікацію, але може бути недостатнім для задоволення інтелектуальних потреб обдарованих учнів. У той самий час спеціалізовані програми, які спрямовані виключно на обдарованих дітей, можуть обмежувати їхні соціальні навички та створювати додатковий тиск. Пошук компромісу між інклюзією та спеціалізацією залишається актуальним завданням для освітян.

Обдаровані діти часто відчувають тиск від високих очікувань батьків та вчителів. Цей тиск може призвести до стресу, тривожності та інших емоційних проблем. З одного боку, важливо підтримувати прагнення до досягнень, але з іншого – необхідно забезпечити психологічний комфорт і підтримку, щоб уникнути негативних наслідків.

Одним із значних викликів є недостатня підготовка педагогів до роботи з обдарованими учнями. Навіть найкращі методики не дадуть бажаних результатів без належної підготовки вчителів. Інколи вони не мають достатньо знань та досвіду для того, щоб ефективно працювати з такими дітьми, що створює ще одну серйозну суперечність у навчальному процесі.

Суперечності у дослідженні методик роботи з обдарованими молодшими школярами в освітньому процесі свідчать про складність цієї проблеми та необхідність комплексного підходу до її вирішення. Лише через поєднання індивідуалізації навчання, гнучкості програм, підтримки творчості та психологічної допомоги можна створити оптимальні умови для розвитку обдарованих учнів. Це вимагає зусиль від усіх учасників освітнього процесу – від педагогів та батьків до політиків і науковців.

Аналіз документів державного значення дав змогу виявити такі **суперечності**:

- між традиційним характером системи освітнього процесу в початкових класах та замовленням держави на розвиток творчості в обдарованих молодших школярів;

- необхідністю розвитку обдарованої особистості та відсутністю розробленої методики застосування інноваційних технологій розвитку творчості у початкових класах.

Мета дослідження: теоретико-практичне вивчення рівня обдарованості у молодшому шкільному віці, обґрунтування, розроблення та експериментальне впровадження методики розвитку обдарованості в освітньому процесі.

Завдання дослідження:

- 1) схарактеризувати сутність і структуру обдарованості дітей молодшого шкільного віку та специфіку її проявів;
- 2) дослідити психолого-педагогічні засади роботи з обдарованими дітьми в освітньому процесі;
- 3) проаналізувати сучасний стан розвитку обдарованості дітей в умовах освітнього процесу;
- 4) розробити, апробувати та перевірити ефективність методики розвитку обдарованості здобувачів освіти молодшого шкільного віку в освітньому процесі.

Об'єкт дослідження: процес розвитку обдарованості учнів молодшого шкільного віку під час освітньої діяльності.

Предмет дослідження: методика формування обдарованості учнів молодшого шкільного віку в освітньому процесі.

Практичне значення дослідження: розроблення і впровадження упровадження ефективних програм та методики формування й розвитку обдарованості учнів початкових класів у освітньому процесі.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз, синтез, класифікація, систематизація, узагальнення.
- емпіричні: педагогічний експеримент, анкетування, тестування.

Апробація матеріалів дослідження:

- II Всеукраїнська науково-практична конференція «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи : виклики часу» – публікація тез на тему «Технологія соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми»;
- II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика» – публікація тез на тему «Обдарована дитина: ілюзії та реальність».

Експериментальна база дослідження: 1-Б клас Піщанського ліцею Піщанської сільської ради.

Структура магістерської роботи: робота має такі частини: Зміст, Вступ, Розділ 1, Розділ 2, Загальні висновки, Список використаної літератури, Додатки. Магістерська робота складається із теоретичної частини, де розкривається теоретичний, інформаційний зміст із проблеми дослідження (Розділ 1) та практичної частини, у якій описується методика формування досліджуваної якості та експериментальне дослідження, проведене із учнями початкової школи (Розділ 2).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

1.1 Психологічна характеристика обдарованості дітей молодшого шкільного віку: сутність і структура

Обдарована дитина – це дитина, що виділяється яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями (або має внутрішні передумови для таких досягнень) у тому чи іншому виді діяльності. Поняття обдарованості трактують по-різному, але важливо розуміти зміст, передбачений цим терміном. Обдарованість – це системна якість психіки, що розвивається протягом життя, визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів в одному чи декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми [51, с. 6]. Від народження людина має лише задатки, з яких під впливом зовнішнього середовища, навчання й виховання розвиваються здібності, які, за умови їхнього якісного поєднання, у свою чергу перетворюються в обдарованість.

У 20-ті роки минулого століття обдарованість пов'язували з певною спеціальністю. Вирізняли технічну, комерційну, науково-академічну, художню, соціально-політичну, педагогічну обдарованість [29, с. 4].

На сучасному етапі вирізняють загальну і спеціальну обдарованість. Загальна розумова обдарованість виявляється в оволодінні всіма видами діяльності, для успішного здійснення яких необхідні певні розумові якості. Спеціальна обдарованість пов'язана з певними видами діяльності, в яких вона найбільше розвивається. Наприклад: рухова (спортивна), художня, духовна обдарованість.

Інші дослідники класифікують обдарованість залежно від здібностей:

- 1) *психомоторна* – пов'язана з руховими якостями: точністю, швидкістю, координацією рухів;
- 2) *кінестетична* – високі показники моторної та зорово-моторної координації;
- 3) *інтелектуальна* – високий рівень інтелектуального розвитку.

Для розвитку будь-якого різновиду обдарованості потрібен час, предметне середовище, цікаве заняття для учня, активні зусилля з боку дитини, приклад з боку авторитетного обдарованого дорослого, якісне навчання індивідуалізованого характеру, а також правильно побудована взаємодія з навколишнім середовищем [25, с. 26].

4) *академічна* – найбільшою мірою виявляється у здатності успішно навчатися;

5) *соціальна* – здатність взаємодіяти з суспільством, вирішувати соціальні ситуації за допомогою уміння будувати соціальні відносини шляхом комунікації;

6) *духовна* – високі моральні якості, альтруїзм;

7) *творча* – здатність застосовувати нестандартні, оригінальні ідеї;

8) *практична* (за Робертом Стенбергом) – «знання своїх слабких і сильних сторін та здатність використовувати ці знання» [31, с. 44 – 45].

Однак не завжди цю класифікацію можна вважати коректною, адже обдарованість – це комплексна характеристика, яка може поєднувати в собі різні елементи.

Так, наприклад, важливою характеристикою обдарованості є *креативність* – здатність до творчості. Згідно із психологічними дослідженнями, основою обдарованості є закладений від народження творчий потенціал, який розвивається впродовж усього життя людини. Він не залежить від безпосереднього рівня розумових здібностей, оскільки діти з високим рівнем інтелектуального розвитку іноді володіють незначним творчим потенціалом [8, с. 45].

Слід зазначити, що інтелект – це багатогранне поняття, що містить здатність логічно, абстрактно мислити, сприймати чужі та продукувати власні ідеї, конструктивно вирішувати проблеми, навчатися на основі досвіду інших людей та свого власного, а не лише відображає результати навчання чи соціальний стан [27, с. 11].

Відомий зарубіжний дослідник визначив такі типи інтелекту (за Г. Гарднером):

- *вербально-лінгвістичний інтелект* – ефективне застосування слів в усній або письмовій формі;

- *логіко-математичний інтелект* – використання логічних суджень, індуктивних та дедуктивних умовисновків, розв'язування нестандартних задач, логічних головоломок;

- *візуально-просторовий інтелект* – задіяний для розуміння картин та образів, передбачає вміння переносити уявні образи в реальні об'єкти, поєднуючи зорове сприйняття з досвідом, знаннями, ідеями; здатність чітко сприймати кольори, форми, лінії;

- *кінестатичний інтелект* – свідомість усього тіла, дає можливість контролювати й інтерпретувати рух, танцювати, бігати, стрибати, торкатись, жестикулювати, керувати фізичними предметами, встановлювати гармонію тіла й розуму;

- *музичний інтелект* – здатність сприймати, розпізнавати, трансформувати й виражати звуки, слова та емоційно реагувати на них;

- *міжособистісний інтелект* – здатність влучно та швидко розпізнавати й оцінювати настрої, наміри, мотивації та почуття інших людей. Містить у собі сприйнятливність до голосу, міміки й жестів, здатність розпізнавати й точно реагувати на безліч різних міжособистісних сигналів;

- *внутрішньоособистісний інтелект* – здатність об'єктивно оцінювати себе, бачити власні переваги та недоліки, свідомо помічати внутрішній настрій, наміри, мотивації, темперамент і бажання; здатність до самодисципліни, саморозуміння й самооцінки. За словами Гарднера, внутрішньоособистісний інтелект означає здатність відрізнити почуття задоволення від почуття болю і, ґрунтуючись на цьому розходженні, або далі захоплюватися ситуацією, або виходити з неї.

- *натуралістичний інтелект* – здатність навчатися в єдності з природою;

– *екзистенційний інтелект* – це здатність мислити філософськими категоріями, медитувати, вивчати історію, культуру, релігію, обговорювати питання, які стосуються різних аспектів людського життя [18, с. 35].

Окремо виділяють *емоційний інтелект* – це здатність розпізнавати, розуміти і регулювати власні емоції, а також емоції інших людей, що сприяє ефективній взаємодії та управлінню міжособистісними стосунками [9, с. 125].

У нашому дослідженні обдарованість визначається як *сукупність здібностей дитини, що проявляються у високих показниках інтелектуального, творчого, спортивного, соціального або інших видів розвитку порівняно з середніми показниками однолітків*. Обдарованість характеризується не лише високим рівнем знань та умінь у певних сферах, але й здатністю до нестандартного мислення, швидкого засвоєння нової інформації, високою мотивацією до навчання та проявом лідерських якостей.

Дослідження обдарованості передбачає комплексний підхід, враховуючи не лише академічні досягнення дитини, але й її креативність, емоційний інтелект та потенціал до саморозвитку. Обдарованість у молодших школярів потребує спеціально розроблених методик для її виявлення, розвитку та підтримки в освітньому процесі.

Для нашого дослідження вважаємо за доцільне окреслити поняття «молодший шкільний вік».

Молодший шкільний вік – це віковий період, що завершує етап дитинства і має межі від 6/7 до 10/11 років дітей, які навчаються у 1-4 класах сучасної школи. Головною особистісною характеристикою дітей означеного періоду є сприйняття й усвідомлення своєї внутрішньої позиції, що дає підстави вважати цей вік зрілим дитинством [45, с. 165].

Школярі ще багато часу й енергії віддають грі, але водночас опановують для себе новий вид діяльності – навчання. Якщо гра могла використовуватися за бажанням та власним розсудом дитини, то навчання стає обов'язковим та контролюється з боку дорослих. Своєрідність полягає в тому, що зміст навчальної діяльності загалом становлять наукові поняття та зумовлені ними

способи розв'язання завдань, а основні цілі та результати полягають в засвоєнні наукових знань та виробленні відповідних умінь, що формують певні компетентності учня [24, с. 56].

Навчальна діяльність має яскраво виражену суспільну значущість і ставить дитину в нову позицію щодо дорослих й однолітків, змінює її самооцінку, перебудовує взаємини в сім'ї.

Щодо цього Д. Ельконін зазначав: *«саме тому, що навчальна діяльність є суспільною за своїм змістом (у ній відбувається засвоєння усіх надбань культури та науки, нагромаджених людством), суспільною за своїм сенсом (вона є суспільно значущою і суспільно оцінювальною), суспільною за своїм виконанням (виконується відповідно до суспільно вироблених норм), вона є провідною у молодшому шкільному віці, тобто у період її формування»* [45, с. 167-168].

Навчання, спілкування, гра, художня діяльність, праця та інші види діяльностей сприяють розвитку основних пізнавальних властивостей та процесів особистості молодшого школяра. Розглянемо основні психологічні властивості учнів початкових класів детальніше.

Сприймання. Добре виражена емоційність, але сприймання слабо диференційоване. Діти мають високу гостроту зору і слуху, добре орієнтуються у формах, кольорах, але їм важко виділяти основне, суттєве, здійснювати аналіз, синтез, порівняння.

Під час процесу навчання формується спостережливість. Зростає швидкість перебігу та пізнавальна сфера сприймання, збільшується кількість об'єктів, що сприймається, збільшується обсяг їх запам'ятовування. Отже, сприймання стає більш цілеспрямованим та довільним [45, с. 182].

Увага. Характерною особливістю є малорозвинена довільна увага, на противагу якій мимовільна займає центральне місце. Діти найперше помічають цікаві, яскраві предмети, що захоплюють їхню увагу, або нові, несподівані предмети чи явища.

Розвиток цієї якості вимагає створення спеціальних умов: учень повинен навчитися досягати поставленої мети, яку перед ним спочатку ставить дорослий,

а потім учень самостійно визначає для себе певну мету та спрямовує зусилля задля її досягнення.

Слабкість гальмівних процесів зумовлюють ще одну властивість – *нестійкість уваги*, що зазвичай викликана недостатньою розумовою активністю дітей, яка може бути спричинена недосконалістю методик навчання або особливостями самих учнів (стан здоров'я, поведінкові чи психологічні аспекти).

Увага залежить від доступності та рівня складності матеріалу, який необхідно засвоїти, та від рівня його значення для дитини, тому учителю необхідно будувати процес навчання таким чином, щоб охопити весь клас, готуючи матеріал, який є цікавим для дітей, а отже, значимим та необхідним. У зв'язку з цим будуть розвиватися такі властивості уваги, як обсяг та стійкість [24, с. 57].

Мислення. В означений період дитинства здійснюється перехід від наочно-образного до науково-теоретичного мислення. Конкретність мислення виявляється в індуктивних судженнях: їм легше проаналізувати конкретний факт і зробити певні висновки, ніж навпаки, на основі загальних понять навести конкретний приклад.

Ускладнюється рівень аналізу: від початкового, коли до уваги береться лише частина предмету, до більш складного, де послідовно розглядаються всі частини об'єкту, однак встановлювати зв'язки між ними учням ще досить складно.

Розвивається систематичність аналізу, вміння виділяти головне. Аналіз вдається краще, ніж синтез. Обидва процеси учні вдало поєднують під час порівняння. Аналіз поступово переходить в абстрагування [45, с. 185-186].

Мовлення. На початку молодшого віку в школяра вже сформований певний словниковий запас, який згодом поширюється і збагачується мовна граматики, яка також досягає вищого рівня, адже учні оволодівають все складнішими граматичними структурами.

Діти засвоюють писемне мовлення. У процесі навчання відбуваються зміни його морфологічної структури: збільшується кількість мовних одиниць,

темп та якість письма. Також збагачується внутрішнє мовлення, пов'язане із оволодінням мовчазного читання.

Пам'ять. В окреслений період інтенсивно розвивається довільна пам'ять (діти вже здатні виділяти основні думки, встановлювати зв'язки між ними і таким чином запам'ятовувати), хоча мимовільна теж активно використовується. Під впливом навчання у цьому віці активно формується логічна пам'ять, яка відіграє основну роль у засвоєнні знань.

Зростає продуктивність, міцність і точність запам'ятовування матеріалу, підвищується точність упізнання предметів, що запам'ятовуються. Слід зазначити, що діти 1-2 класів спираються на загальні ознаки, а в 3-4 класах діти використовують аналіз, виділення неповторних, специфічних ознак.

Уява. У цьому віці уява є бурхливою та яскравою. Вдосконалюється відтворювальна уява. Водночас формується творча уява. Від хаотичного комбінування уявлень діти переходять до логічного та структурованого створення нових образів. Зростає темп утворення образів, підвищується рівень вимог до продуктів власної уяви [1, с. 48 – 49].

Емоційно-вольова сфера. Діти дуже емоційні, але поступово вони вчаться бути стриманішими та врівноваженішими. Відбувається розвиток усвідомлення власних почуттів та емоцій і розуміння їх наявності і шляхів прояву в інших людей.

У більшості школярів цього віку спостерігається позитивний, бадьорий настрій. Однак іноді дитина може виявляти грубість, агресію, спалахи гніву. Причинами можуть бути прагнення більш високої особистої оцінки з боку оточення. Підґрунтям цього є почуття самолюбства.

Отже, в дітей молодшого шкільного віку змінюється провідна діяльність. У зв'язку з цим відбуваються активні зміни в усіх пізнавальних процесах. До того ж зміна однієї і тієї ж якості різних пізнавальних процесів (наприклад, довільність пам'яті та уваги) відбувається по-різному. Це спричиняє зміни у поведінці та особистості дитини, що потребує створення спеціальних, сприятливих умов у класі та вдома [24, с. 56].

До найбільш помітних психологічних особливостей обдарованих дітей варто віднести:

1. Допитливість та надчуття до проблем.
2. Надситуативна активність – постійне прагнення до занурення в проблему.
3. Високий рівень розвитку логічного мислення.
4. Підвищений інтерес до розв’язання дивергентних задач – тобто таких, що вимагають пошуку різних підходів, припускають і частково передбачають їх зіставлення.
5. Оригінальність мислення – здатність висувати нові, несподівані ідеї.
6. Гнучкість мислення – здатність швидко й легко знаходити нові стратегії розв’язання, установлювати асоціативні зв’язки.
7. Легкість генерування ідей (продуктивність мислення).
8. Легкість асоціювання.
9. Здатність до прогнозування – рідкісна якість, що містить в собі уяву, інтуїцію, здатність до аналізу.
10. Висока концентрація уваги та чудова пам’ять.
11. Здатність до оцінювання – забезпечує самодостатність, самоконтроль, упевненість обдарованої, творчої дитини в собі, у своїх здібностях, своїх рішеннях.
12. Особливості схильностей та інтересів – в обдарованих дітей вони різноманітні, але стійкі й усвідомлені.

Перелік психологічних особливостей обдарованих дітей вдало доповнюють їх соціальні характеристики:

1. Прагнення до самоактуалізації – здатність розкрити свій внутрішній потенціал, що багато дослідників вважають головним спонукальним мотивом творчості людини.
2. Перфекціонізм – прагнення робити все якнайкраще, прагнення до досконалості навіть у малозначущих справах.

3. Самостійність – передбачає незалежність суджень і дій, здатність самотужки, без сторонньої допомоги реалізовувати важливі рішення; відповідальність за свої вчинки та наслідки; внутрішню переконаність у тому, що таке поведження можливе і правильне.

Психологи також виявили особливості таких дітей у ставленні до себе та інших людей, в оцінках міжособистісних зв'язків і взаємин: адекватна самооцінка, повага до людей, здатність до співчуття, співпереживання, терпимість до недоліків інших, схильність до самоаналізу, нормальне ставлення до критики, готовність ділитися з іншими своїми речами та ідеями, наполегливість у роботі та навчанні, розвинена потреба в досягненні успіхів, слабо виражена агресивність, незалежність у мисленні й поведженні, відсутність прагнення до обов'язкового отримання заохочень і нагород за свої успіхи, готовність позмагатися з іншими людьми, розвинене почуття гумору, упевненість у своїх силах і здібностях [51, с. 6].

Перераховані вище особливості обдарованих дітей окрім того, що забезпечують ефективність їхньої діяльності, ще й можуть стати причиною їх труднощів. В обдарованих дітей протягом їхнього життя виникає досить багато різноманітних проблем:

1. *Ворожість до школи.* Навчальна програма для них нудна й нецікава, тому що не відповідає їхнім здібностям

2. *Ігрові інтереси.* Обдаровані діти люблять складні ігри й байдужі до простих, котрими захоплюються їхні однолітки.

3. *Конформність.* Виявляється у відкиданні стандартних вимог, особливо якщо вони йдуть урозріз з інтересами обдарованої дитини.

4. *Занурення у філософські проблеми.* Замислюються над питаннями життя і смерті, релігійних вірувань тощо.

5. *Невідповідність між фізичним, інтелектуальним і соціальним розвитком.* Часто обдаровані діти надають перевагу спілкуванню зі старшими, їм досить важко стати лідерами [7, с. 6].

Зазначені труднощі не повинні стати перешкодою до досягнень учнів чи перешкодити обраній діяльності. Щоб цього не сталося, педагогові необхідно здійснювати серйозну особистісну та професійну підготовку, бути добре обізнаним з цих питань.

Найпершим і найлегшим кроком є передбачення зазначених проблем, тобто, створення таких умов, які унеможливають їх виникнення. Однак, перераховані чи інші проблеми обдарованих можуть бути вирішені і на подальших стадіях. Для цього необхідне більш детальне вивчення їх причин та вияв відповідних методів їх вирішення шляхом підбору спеціальних методів роботи, особливого підходу, консультацій інших фахівців.

Отже, обдарованість – це явище, що досить важко чітко класифікувати або віднести до конкретної категорії, оскільки це комплексне поєднання психологічних, соціальних і суспільних характеристик, які надають можливість досягти бажаних результатів.

У дітей молодшого шкільного віку спостерігається зміна провідної діяльності, що призводить до активних перетворень у всіх пізнавальних процесах. Крім того, варто зауважити, що зміна однієї і тієї ж якості в різних пізнавальних процесах (наприклад, довільність пам'яті й уваги) відбувається по-різному. Це впливає на зміни у поведінці та особистості дитини, що вимагає створення спеціальних, сприятливих умов як у класі, так і вдома.

Зазначені вище характеристики обдарованих дітей, крім того, що сприяють ефективності їхньої діяльності, можуть також викликати труднощі. У житті обдарованих дітей може виникнути низка різноманітних проблем. Передбачення цих проблем є першим і найлегшим етапом, а саме створення умов, які унеможливають їх виникнення. Однак ці проблеми, а також інші, що виникають у обдарованих дітей, можуть бути вирішені на подальших етапах навчання в школі. Для цього необхідно детальніше вивчити їхні причини та виявити відповідні методи вирішення, зокрема шляхом використання спеціальних методів роботи, особливого підходу та консультацій інших фахівців.

Проаналізуємо роботи вчених (психологів, педагогів, соціологів) з метою визначення її структури та критеріїв.

Джоан Рензуллі (J. S. Renzulli) у своїй моделі обдарованості визначає обдарованість як інтерактивне поєднання трьох основних компонентів: високий інтелектуальний потенціал, креативність, мотивація до досягнення (тим самим підкреслює, що обдарованість не є статичною характеристикою, а скоріше динамічним процесом, що розвивається в конкретному середовищі).

Рензуллі представив концепцію обдарованості у вигляді трьох кілець:

- **інтелект:** це когнітивні здібності, що дозволяють людині розв'язувати складні проблеми;
- **креативність:** здатність генерувати нові ідеї та шляхи розв'язання проблем.
- **мотивація:** внутрішній драйв до досягнення успіху, прагнення вчитися та досягати високих результатів.

Автор зазначає, що критерії обдарованості включають:

- **академічні досягнення:** якісні оцінки і результати тестування.
- **креативність:** оцінюється через різноманітні творчі завдання та тестування на креативність.
- **мотивація:** виражається у формі прагнення до досягнення, зацікавленості в навчанні.

Дослідник також наголошує на важливості зовнішніх факторів, зокрема на підтримці з боку вчителів та батьків, які можуть стимулювати розвиток обдарованості у дітей. [41, с. 37].

Говард Гарднер визначає обдарованість як наявність особливих інтелектуальних здібностей, які можуть проявлятися в різних формах. Він заперечує традиційне розуміння інтелекту як єдиного виміру (IQ), пропонуючи натомість концепцію множинних інтелектів. За його теорією, обдарованість може проявлятися не лише в академічних досягненнях, але й у мистецтві, спорті, міжособистісних відносинах та інших сферах. Гарднер ідентифікує вісім типів

інтелекту, які вже були згадані вище. Він вважає, що обдарованість повинна оцінюватися з урахуванням різних інтелектів. Критерії можуть включати:

- **академічні досягнення:** результати тестування в традиційних предметах.
- **творчі здібності:** прояв креативності в мистецтві, музиці або інших галузях.
- **соціальні навички:** здатність взаємодіяти з іншими, працювати в групі.
- **способи навчання:** різні стилі навчання, які можуть бути більш ефективними для особи.

Учений також підкреслює, що середовище та підтримка можуть відігравати важливу роль у розвитку обдарованості, адже вони можуть або сприяти, або гальмувати реалізацію потенціалу. [8, с. 48].

Ще один відомий вчений у галузі обдарованості — Т. Л. Гілфорд (J. P. Guilford) визначає обдарованість через призму креативності, стверджуючи, що вона є важливим складником обдарованості. На його думку, обдарованість не обмежується лише інтелектом у традиційному сенсі, а включає також здатність до оригінального мислення. Гілфорд вважав, що креативність — це не тільки властивість особистості, а й процес, який може бути навчений і розвинений.

Гілфорд виокремлює три основні категорії розумових здібностей, що впливають на обдарованість:

- 1) **функціональні здібності:** здатності, пов'язані з базовими когнітивними процесами (пам'ять, сприймання та логічне мислення);
- 2) **змістові здібності:** здатності, що стосуються специфічних типів інформації (вербальні, числові, просторові, соціальні);
- 3) **продуктивні здібності:** здатності, які визначають, як люди генерують нові ідеї, розвивають концепції та вирішують проблеми.

Вчений розробив модель, відому як «факторна структура», яка виділяє 120 різних здібностей, що можуть впливати на креативність та обдарованість.

Критерії обдарованості за Гілфордом включають:

- **креативність**: це оцінюється через тестування на креативність, яке виявляє здатність генерувати нові ідеї;
- **здібності до розв'язання проблем**: оцінюються через здатність до логічного мислення та аналітики;
- **спостереження за поведінкою**: важливі для виявлення обдарованості в конкретних областях (мистецтво, наука, спорт) [50, с. 85].

Гілфорд, як і двоє попередніх дослідників, також підкреслював значення середовища для розвитку обдарованості, наголошуючи на підтримці з боку вчителів і батьків, яка може стимулювати креативність та інтелектуальний розвиток.

Отже, обдарованість – це багатогранна якість, що є поєднанням психологічних, інтелектуальних і соціальних характеристик, які формують основу для високих досягнень у різних сферах діяльності. Це явище потребує особливого підходу до його вивчення та розвитку, оскільки воно може проявлятися в різних формах, від інтелектуальних до творчих і соціальних здібностей.

Для розвитку обдарованості важливо враховувати не лише академічні досягнення, але й такі риси, як: креативність, мотивація, гнучкість мислення та емоційний інтелект. Ці характеристики впливають на здатність дитини до навчання, її успіхи та самореалізацію. Однією з основних складових успішного розвитку обдарованої дитини є підтримка зі сторони середовища – батьків, вчителів і однолітків. Вони допомагають створити умови, в яких здібності можуть розвиватися максимально ефективно.

Зважаючи на особливості молодшого шкільного віку, важливою складовою методики роботи з обдарованими дітьми є створення таких умов навчання, які враховують індивідуальні особливості кожної дитини. Це дозволяє не лише підтримувати високий рівень мотивації, але й уникати типових проблем, з якими можуть стикатися обдаровані учні, наприклад: перевантаження, соціальна ізоляція та відсутність інтересу до навчання.

Отже, розвиток методики роботи з обдарованими молодшими школярами повинен враховувати багатовимірність обдарованості, а також важливість комплексного підходу, що охоплює навчальну, соціальну та емоційну підтримку. Лише за умов збалансованого підходу можна створити сприятливе середовище, що дозволить обдарованим дітям повною мірою розкрити свій потенціал і досягти успіхів у житті.

1.2. Психолого-педагогічні засади роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку

Первинною ланкою роботи з обдарованими учнями є їхнє виявлення серед інших школярів. Для цього необхідно проводити регулярну діагностику. З цією метою розроблено значну кількість психодіагностичних методик, призначених для оцінювання психологічного рівня розвитку учнів. Проводять їх на різних етапах: перед вступом до школи та в будь-який із періодів навчання. З отриманих результатів можна охарактеризувати особливості пізнавальних процесів (уваги, уваги, пам'яті, мислення тощо), з'ясувати рівень мотивації, оцінити рівень стосунків із однокласниками, дорослими та зафіксувати наявний рівень знань і практичних умінь в тій чи іншій галузі. Тобто, за допомогою низки певних діагностик необхідно скласти повну, комплексну характеристику для кожного учня. З цієї характеристики можна побачити, чи є в дитини обдарованість та який саме її різновид вона виявляє. Але після цього важливо правильно організувати педагогічний супровід для таких дітей.

Педагогічний супровід в загальноосвітньому закладі – це процес створення оптимальних умов розвитку та прояву індивідуальних здібностей обдарованих учнів та одночасної корекції факторів, що негативно впливають на реалізацію відповідних здібностей дітей [49, с. 12]. Головна мета педагогічного супроводу – комплексний розвиток обдарованих, який обов'язково включає надання своєчасної допомоги у вирішенні проблем.

Створення оптимальних умов складається із багатьох факторів. Наприклад, залучення висококваліфікованих фахівців задля організації такого середовища, де діти можуть реалізувати себе в додаткових конкурсах, олімпіадах, змаганнях. При цьому необхідно забезпечити найбільш раціональні витрати часу для отримання максимальних результатів. Однак необхідно пам'ятати, що таке середовище обов'язково повинно бути розвивальним, тобто в обдарованій дитини повинна бути можливість обрати для себе той шлях, який забезпечить гармонійний розвиток її особистості.

Звичайно, сама вона не зможе це зробити. У будь-якому разі не завжди її вибір призведе до потрібних очікуваних результатів. Однак і вчитель не може робити вибір за неї. Саме тому в основі процесу педагогічного супроводу повинен бути індивідуально-диференційований підхід, що передбачає диференційоване ставлення до дітей залежно від наявного у них відповідного потенціалу та своєчасного розпізнання і планового розвитку індивідуальної обдарованості учня [49, с. 15].

Метою зазначеного підходу є модель, яка має два складники: попередній глибокий аналіз особистості дитини та подальше складання для неї певної програми розвитку, що враховує наявні показники і зону найближчого розвитку, тобто, подальші її перспективи.

Існують різні варіанти поведінки педагога під час педагогічного супроводу:

- 1) учитель, який усуває прогалини та перешкоди;
- 2) учитель-наставник.
- 3) творчий вчитель.

В усіх випадках учитель та учень повинні рухатися в одному напрямку задля досягнення поставлених цілей. Однак в кожному конкретному випадку тривалість допомоги буде різною.

Залежно від часу педагогічного супроводу виділяють такі його види:

- одноразовий (вчитель розв'язує конкретну проблему);
- своєчасний (за наявності запиту учня або наявності певної небезпеки);
- дискретний (м'яке коригування ситуацій, що виникають періодично);
- пролонгований (тривалий процес);
- завершальний (безпосереднє долання учнем своїх проблем);
- комбінований (застосування декількох видів в різних мірах та порядку використання).

Отже, в освітньому процесі вчитель спочатку виявляє обдарованого учня, а потім обирає подальший шлях розвитку його здібностей. Для цього створює певну модель поведінки та підбирає необхідні методи.

Місія Нової української школи – це допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини, адже кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами і можливостями [28, с. 14].

Одним із напрямів діяльності школи має бути впровадження в роботу цікавих форм і методів навчання обдарованих учнів, створення умов для виховання творчої соціально-активної особистості учня. Але на цьому етапі мало дати знання, потрібно ще навчити користуватися ними.

Школа повинна зробити людину успішною. За міжнародними дослідженнями, для успішної кар'єри, наприклад, мають значення лише 15% – тверді навички – це те, що називається знання і вузькопрофесійні вміння, а 85% – це м'які навички: вміння навчатися протягом життя, критичне мислення тощо [33]. Саме на розвиток означених навичок тепер спрямоване навчання в НУШ, в тому числі, обдарованих молодших школярів.

Єдиних рекомендацій щодо навчання обдарованих учнів не існує, адже кожен з них – унікальний. Тому головне в роботі вчителя – знайти індивідуальний підхід (до обдарованого учня його може бути підібрати складніше, адже часто така дитина може мати виражену індивідуальність або незалежність).

Раніше в Україні використовували індивідуально-орієнтовану педагогіку, тобто виявлення обдарованого учня та створення індивідуальної програми для нього. Однак зараз частіше дотримуються іншого підходу: не потрібно виділяти та акцентувати увагу на окремих учнях (якщо він обдарований або має інші особливості). Необхідно створити всі умови, щоб кожна дитина, в тому числі обдарована, могла в них комфортно знаходитися та розвиватися [3, с. 56].

Диференційований підхід, який реалізується в НУШ, дає змогу всім дітям навчатися разом, однак згідно свого рівня підготовки та можливостей. Якщо не

відокремлювати обдарованого учня – він позбудеться багатьох проблем, зокрема це спілкування з однолітками. Якщо кожній дитині цікаво на уроці, завдання посильні та відповідають здібностям, то буде менше приводів для цькування обдарованої дитини. Уроки організовуються таким чином, що всі учні можуть реалізувати там свої здібності. Адже часто використовуються діяльнісні, рольові та інші ігри, дискусії, робота в групах, парах. Діти вчаться співпрацювати, домовлятися, розподіляти обов'язки та відповідати за виконану справу. Це і є розвиток м'яких навичок та вміння взаємодіяти з людьми.

У результаті зазначеної діяльності обдарована дитина не залишається самотньою та не відчуває себе іншою. Водночас інші учні також підвищують власний рівень знань, умінь та навичок. Така діяльність є найбільш ефективною, однак значною мірою залежить від вчителя, який організовує навчальний процес. Він повинен бути координатором, наставником, помічником. Особлива увага приділяється батькам за допомогою реалізації педагогіки партнерства – технології, за якої батьки, вчителі та учні діють спільно та злагоджено.

Отже, Нова українська школа реалізовує диференційований підхід до учнів, що дає можливість якомога точніше підібрати форми та методи до кожного конкретного учня. Обдарована дитина має можливість реалізувати себе, розвиватися та вдосконалювати свої здатності. Змінився пріоритет визначення характеристик обдарованості: із знаннєвих компонентів акцент переноситься на соціально-психологічні навички та життєві компетентності.

Розвиток обдарованої дитини залежить не лише від школи, а і від її родини. Часто на роль сім'ї покладають лише наявність або відсутність генів, тобто просто обумовлюють наявний рівень розвитку дитини. Насправді важливим є зовсім інше: підтримка та зусилля батьків. Для отримання результату родина та вчителі повинні працювати спільно.

Психологи виокремлюють поведінку батьків двох типів:

- 1) батьки не помічають обдарованості (це буває у таких сім'ях, де батьки не займаються вихованням дитини; у сім'ях, де зростає одна дитина і її поведінку ні з ким порівняти; або в яких кілька дітей і всі вони обдаровані).

2) батьки знають про обдарованість.

У цьому випадку поведінка може бути протилежною: батьки можуть бути незадоволеними наявністю обдарованості (адже така дитина потребує особливого підходу). Її досягнення замовчуються або висміюються. Звичайно, це призводить до гальмування розвитку обдарованості та формування низки психологічних проблем.

Протилежна ситуація – перебільшена увага до обдарованості. У дитини може бути завищена самооцінка або сприймання невдач як особистих вад.

У всіх випадках педагог повинен працювати з батьками. Він може запропонувати такий алгоритм для оптимальний підходу до виховання обдарованої дитини в сім'ї:

- визначити для себе ставлення до обдарованості власної дитини (обдарованість – це добре чи погано);
- виявляти розуміння щодо дивних ідей та форм поведінки дитини;
- обговорення з дитиною проблеми обдарованості, вчити прийомам самоаналізу;
- забезпечити доступ до різноманітних форми діяльності, навіть тих, де вона не може мати успіху. Успіх в одній і неуспіх в іншій діяльності формує адекватну самооцінку, а також оцінку нею достоїнств інших дітей;
- задовольняти потребу дитини в любові (у США провели дослідження: проаналізували залежність успішності дітей від того, якою мірою їх батьки беруть участь в житті школи. Результати показали, що якщо батьки регулярно відвідували батьківські збори, брали участь у підготовці заходів, то це не так суттєво впливало на успіхи дітей, як батьки, які щоденно читали своїм дітям або обговорювали новини) [42, с. 25].
- створювати для дитини ситуацію позбавлення комплексу неповноцінності при неуспіху;
- створювати безпечні умови для виховання та розвитку, втілення творчих ідей;
- виховувати культуру мовлення;

- надавати свободу вибору;
- поважати бажання працювати самостійно, але при необхідності надавати потрібну допомогу [46, с. 3-4].

Отже, батьки значною мірою впливають на розвиток обдарованості школяра, адже вони виховують свою дитину, впливаючи на її розвиток, світогляд. Лише підтримання тісного зв'язку навчального закладу та батьків сприятиме успіхам обдарованого учня.

Незважаючи на те, що феномен обдарованості досить широко розглядається в психолого-педагогічній літературі, все ж залишають нез'ясованими окремі питання, зокрема проблема технологізації соціально-педагогічної роботи з обдарованими учнями.

Для нашого дослідження важливим є з'ясування значення «технологія». Термін «технологія» вперше почали використовувати у XVIII ст. Це поняття розкривається у значенні сукупності знань про способи та засоби оброблення матеріалів, мистецтво оволодіння процесом [15, с. 50].

Пізніше в науковій літературі з'являється поняття «соціальна технологія». Соціальна технологія у найбільш загальному понятті – це технологія, для якої вихідним і кінцевим результатом є людина, а основним параметром змін – одна чи кілька її властивостей [там само].

У 90-х роках XX століття у науковій літературі почали використовувати термін «соціально-педагогічна технологія». Означуване поняття трактують як сукупність прийомів і методів, що впливають на свідомість, поведінку та діяльність людини як члена соціуму в процесі соціалізації, адаптації в нових соціальних умовах, соціально-орієнтованих видах діяльності [1, с. 42].

Соціально-педагогічна технологія може бути представлена у формі програми та у вигляді процесу / діяльності з її реалізації. Безпосередня реалізація соціально-педагогічної технології передбачає певну послідовність дій, спрямованих на досягнення кінцевої мети. У цьому випадку – це успішна соціалізація обдарованого учня, що виявляється в його продуктивній діяльності, гармонізації стосунків з іншими членами суспільства.

Основними етапами соціально-педагогічної технології є:

1. *Виявлення обдарованих дітей* – процес, що передбачає аналіз розвитку конкретної дитини. Ефективна ідентифікація обдарованості – це складний комплексний процес її виокремлення, що не може бути реалізований за допомогою разової процедури тестування. Це має бути поступовий, поетапний пошук обдарованих дітей в процесі різних видів діяльності (навчання, гра, заняття різними видами мистецтва тощо), за допомогою комплексу методів дослідження. Актуальною у цьому розумінні є методика Мюнхенського лонгітюдного дослідження обдарованості, яка містить такий інструментарій:

- інтелект-тести: німецький варіант SAT зі з'єднання цифр;
- тести на креативність: незвичайне застосування тестів Е. Торренса на креативність, вербальну обдарованість, виявлення рівня розвитку творчого інтелекту;
- соціальна компетентність – опитувальник із соціальної компетенції;
- психомоторні здібності – комп'ютерні тести, тести з олівцем і папером;
- музичні здібності – виявлення музичного слуху, метроритму, пам'яті, почуття ладу, музично-слухові уявлення, музикальність;
- не когнітивні особистісні характеристики – опитувальники: за прагненнями до оволодіння знаннями, надіями на успіх, побоюваннями щодо невдач, стурбованістю, самооцінкою, атрибуцією, навчальним стилем;
- характеристики оточення – опитувальники щодо сімейного, шкільного клімату;
- досягнення – Мюнхенський опитувальник з активності в різних галузях [1, с. 356].

2. *Вивчення особистісних характеристик.* На основі аналізу отриманих результатів дослідження учня слід віднести до певної категорії обдарованих дітей, що дасть можливість в подальшому враховувати їх особливості:

- категорія перша – діти з високим інтелектуальним рівнем розвитку;

- категорія друга – діти, що мають спеціальну обдарованість;
- категорія третя – діти, які не досягли високих успіхів у навчанні, але виявляють активну пізнавальну позицію, оригінальність мислення, високий інтелектуальний потенціал. У даному випадку можна говорити про «приховану» обдарованість [54, с. 79].

3. *Планування соціально-педагогічної діяльності з підтримки, розвитку обдарованості з урахуванням особистісних особливостей обдарованої дитини.*

4. *Реалізація корекційно-розвивальної програми в практичній діяльності закладу освіти (іншого соціального інституту), керуючись певними стратегіями. Наприклад: прискорення, поглиблення, збагачення, проблематизація.*

5. *Організація соціально-педагогічного захисту дітей, що передбачає пом'якшення для них негативних наслідків процесів, які відбуваються в суспільстві, створення умов для розвитку обдарованості.*

6. *Соціальний контроль за подальшим розвитком обдарованості, всебічна соціальна підтримка [16, с. 362-368].*

Соціально-педагогічна технологізація роботи з обдарованими учнями сприяє їй чіткому упорядкуванню, плануванню, систематизації, що в свою чергу забезпечує досягнення основної мети – розвитку дитячої обдарованості.

Отже, розвиток обдарованих дітей є комплексним процесом, у якому повинні брати участь не лише вчителі, а й батьки, однолітки, а також різні спеціалісти. Кожен із цих суб'єктів виконує важливу роль у підтримці й розвитку обдарованості. Розглянемо роль кожного, яких ми зазначили вище.

1. **Вчителі** – є ключовими фігурами у навчальному процесі. Роль вчителя у розвитку обдарованих дітей є надзвичайно важливою, оскільки ці діти потребують особливого підходу для реалізації своїх здібностей [43, с. 20].

Основні аспекти цієї ролі включають:

- *індивідуалізацію навчання.* Вчитель повинен адаптувати навчальний процес до потреб і інтересів обдарованих дітей, надаючи їм можливість досліджувати свої захоплення та розвивати таланти;

- *створення підтримувального середовища.* Вчитель має створити атмосферу, де діти можуть вільно виражати свої думки, ставити запитання та помилятися без страху осуду;
- *використання різноманітних методів навчання.* Учителі повинні впроваджувати інтерактивні та творчі методи навчання, що стимулюють критичне мислення та творчість обдарованих учнів;
- *стимулювання самостійності.* Вчитель повинен заохочувати обдарованих дітей брати на себе відповідальність за своє навчання, допомагаючи їм розвивати навички самостійного дослідження та рішення проблем;
- *підтримка емоційного розвитку.* Учителі повинні бути уважними до емоційних потреб обдарованих дітей, оскільки вони можуть відчувати ізоляцію або перевантаження через свої здібності. Важливо підтримувати їх самоповагу та соціальні навички;
- *співпраця з батьками.* Учителі повинні працювати в тісному контакті з батьками обдарованих молодших школярів, щоб забезпечити єдину підтримку та зрозуміти різнобічні потреби дитини;
- *формування командних навичок.* Важливо залучати обдарованих дітей до групової роботи, щоб вони могли вчитися взаємодії з іншими, обмінюватися ідеями та розвивати свої соціальні навички [21, с. 130].

2. **Батьки** також відіграють важливу роль у виявленні та розвитку обдарованості своїх дітей. Вони можуть підтримувати інтереси й захоплення дитини, створювати сприятливу домашню атмосферу для навчання та розвитку. Активна участь батьків у навчальному процесі допомагає дітям відчувати підтримку та стимулює їх досягати нових вершин [26, с. 18].

3. **Однолітки**, взаємодія з якими є також важливою для соціального розвитку обдарованих дітей. Групова діяльність, спільні проекти та обговорення ідей сприяють розвитку соціальних навичок, умінню працювати в команді та взаєморозумінню. Обдаровані діти можуть отримати підтримку і визнання серед однолітків, що підвищує їхню самооцінку [26, с. 19].

4. **Спеціалісти** (психологи, педагоги-дослідники та інші фахівці) можуть надати додаткову підтримку у розвитку обдарованих дітей. Вони можуть проводити діагностику, допомагати в соціалізації, надавати консультації батькам і вчителям, а також розробляти спеціалізовані програми розвитку.

5. **Шкільна адміністрація**, яка повинна забезпечувати умови для розвитку обдарованих дітей, розробляти політики діяльності, які підтримують талановитих учнів, і впроваджувати програми, що враховують їхні потреби.

Отже, успішний розвиток обдарованості потребує колективних зусиль усіх учасників освітнього процесу. Тільки в тісній співпраці вчителів, батьків, однолітків та фахівців можливо створити сприятливе середовище для реалізації потенціалу обдарованих дітей. Це дозволяє їм не тільки досягати успіху в навчанні, а й розвивати соціальні, емоційні та творчі навички, що важливо для їхнього майбутнього.

1.3. Аналіз сучасного стану розвитку обдарованості в умовах освітнього процесу

Сучасний освітній процес в Україні намагається зосередитися на розвитку обдарованості дітей, що є важливою складовою формування конкурентоспроможної особистості в умовах інформаційного суспільства. У контексті початкової освіти існує ряд підходів до виявлення обдарованих учнів, які враховують специфіку навчання в молодших класах.

В Україні одним із основних методів виявлення обдарованих учнів є використання стандартизованих тестів і анкет для оцінки інтелектуальних здібностей, креативності та соціальних навичок. Наприклад, вчителі можуть застосовувати різні тести для визначення рівня розвитку логічного мислення, вербальних та математичних здібностей [22, с. 47]. Проте ці тести мають обмеження і не завжди відображають весь спектр обдарованості, тому важливо доповнювати їх іншими методами. Наведемо приклади таких тестів.

1. *Тести на логічне мислення:*

- тест «Діагностика логічного мислення»: складається із завдань, які вимагають від учнів знайти логічні зв'язки між об'єктами чи поняттями. Наприклад, учням можуть бути представлені різні форми, і запитано, яка з них відрізняється від інших [22, с. 63].

2. *Тести креативності:*

- тест на створення ідей: учням пропонується скласти список можливих використань для звичайного предмета (наприклад, для пластикової пляшки). Це демонструє креативність учня та його здатність до генерації нових ідей [12, с. 16].

3. *Вербальні тести:*

- тест на визначення словникового запасу: містить завдання на визначення значення слів, знаходження синонімів і антонімів. Учням можуть бути запропоновані речення з пропусками, де вони мають вставити правильне слово [40, с. 3].

4. *Математичні тести:*

- задачі на логіку і розв'язання: завдання, де учні мають вирішити приклади або задачі, що вимагають нестандартного мислення, наприклад, логічні загадки або задачі на пошук закономірностей [36, с. 35].

5. *Соціальні та емоційні тестування:*

- тест на емоційний інтелект: учням можуть бути представлені ситуації, в яких вони мають визначити, як різні персонажі почуваються, що допомагає оцінити їхню здатність до емпатії та розуміння емоцій [34, с. 80].

У початковій освіті широко використовуються спостереження за учнями, які дозволяють виявити їх інтереси і здібності. Вчителі можуть вести записи про досягнення та активність дітей на уроках, що допомагає ідентифікувати обдарованих учнів. Крім того, важливими є *портфоліо* учнів, що містить їхні роботи, проєкти та досягнення, які демонструють їхній творчий потенціал.

Портфоліо — це систематизований збір документів, робіт, досягнень та оцінок учня, який відображає його навчальний процес та індивідуальний розвиток. У початковій школі портфоліо може слугувати потужним інструментом для виявлення та розвитку обдарованості дітей, оскільки дозволяє не лише оцінювати знання та навички учнів, а й ураховувати їхні інтереси, таланти та креативність.

Чому важливо використовувати портфоліо?

1. *Індивідуальний підхід:* портфоліо допомагає вчителям зрозуміти індивідуальні потреби і здібності кожного учня. Завдяки цьому можна розробити спеціалізовані програми навчання для обдарованих дітей, що відповідатимуть їхнім інтересам та можливостям [12, с. 23].

2. *Мотивація та саморозвиток:* діти, працюючи над своїм портфоліо, відчують, що їхня праця та досягнення визнаються. Це може стати потужним стимулом для подальшого навчання та розвитку. Портфоліо також сприяє розвитку самостійності, оскільки учні самостійно обирають, які роботи і досягнення включити [40, с. 18].

3. *Оцінка процесу навчання:* портфоліо не лише фіксує результати навчання, а й документує процес. Це дозволяє вчителям і батькам спостерігати

за прогресом учнів та вносити корективи в освітній процес. Порівнюючи різні етапи розвитку учня, можна виявити його сильні та слабкі сторони, що особливо важливо для обдарованих дітей [35, с. 12].

4. *Розвиток критичного мислення*: підготовка портфоліо вимагає від учнів аналізу своїх робіт та вибору найкращих прикладів. Це сприяє розвитку критичного мислення та здатності до самоаналізу [23, с. 57]. Наведемо приклади використання портфоліо з метою формування й розвитку обдарованості у молодших школярів.

В Україні та інших країнах світу портфоліо застосовується в різних формах. Наприклад, у рамках програми «Обдаровані діти» вчителі можуть пропонувати учням вести портфоліо своїх творчих робіт, які включають малюнки, твори, проєкти та інші досягнення. Отже, вчитель має змогу оцінити розвиток креативності та ініціативності учня [6, с. 45].

У деяких школах запроваджено електронні портфоліо, які дозволяють учням більш зручно організовувати свої роботи та ділитися ними з батьками і вчителями. Це також створює умови для зворотного зв'язку та співпраці між усіма учасниками навчального процесу [2, с. 41].

Система освіти в Україні також передбачає реалізацію державних програм, спрямованих на підтримку обдарованих дітей. Одна з таких програм — «Обдаровані діти», яка передбачає організацію додаткових курсів, гуртків та участь у конкурсах для молодших школярів [47, с. 123]. Ця програма має на меті виявлення, навчання та підтримку обдарованих учнів у різних сферах діяльності. Згадана ініціатива покликана створити сприятливі умови для розвитку інтелектуальних, творчих і спортивних здібностей дітей, що в свою чергу сприяє їх успішній самореалізації.

На етапі виявлення обдарованих дітей основна увага приділяється діагностиці їхніх здібностей. Використовуються різноманітні методи, зокрема тестування, спостереження, участь у конкурсах та олімпіадах. Важливу роль у цьому процесі відіграють вчителі, які мають бути ознайомлені з методиками

розпізнавання потенціалу учнів [17, с. 146]. Вони можуть впливати на формування особистості дитини та її готовність до навчання.

Навчання обдарованих учнів здійснюється за спеціальними програмами, що передбачають поглиблене вивчення окремих предметів. Створення спеціальних класів чи груп, де діти можуть отримувати знання у більшому обсязі, а також індивідуальні заняття, допомагає врахувати інтереси та потреби кожної дитини [20, с. 21]. Також важливо залучати обдарованих учнів до проєктної діяльності, що сприяє розвитку критичного мислення та творчого підходу.

Психологічна підтримка обдарованих дітей є ще одним важливим аспектом програми. Діти з високим потенціалом часто стикаються з труднощами в соціальному адаптуванні, що може призвести до стресу та інших психологічних проблем. Тому програма включає заходи з надання психологічної допомоги, а також семінари та тренінги для батьків, щоб вони могли ефективніше підтримувати своїх дітей [38, с. 82].

Участь у конкурсах, олімпіадах і наукових фестивалях сприяє підвищенню мотивації обдарованих учнів та дозволяє їм реалізувати свій потенціал. Змагання допомагають розвивати конкурентоспроможність, що є важливим аспектом у сучасному світі [47, с. 142]. Взаємодія з вищими навчальними закладами також відіграє важливу роль у розвитку обдарованих учнів, адже це дозволяє їм отримати доступ до додаткових ресурсів, знань і досвіду.

Загалом, програма «Обдаровані діти» є важливим кроком у напрямку створення системи освіти, яка відповідає потребам учнів з високим потенціалом. Вона не лише допомагає виявляти і розвивати здібності дітей, але й формує нове ставлення до освіти, що орієнтується на індивідуальний підхід та підтримку кожної дитини. Першочергове завдання цієї програми полягає в тому, щоб забезпечити всебічний розвиток обдарованих дітей, даючи їм можливість досягати успіхів у обраній діяльності та реалізувати свої мрії [13, с. 92].

Одним із сучасних підходів є диференційоване навчання, що передбачає адаптацію навчальних матеріалів відповідно до потреб і здібностей учнів. Це може включати в себе спеціально розроблені навчальні програми, інтегровані

проекти та використання ігрових методик, які заохочують учнів до активної участі в навчальному процесі [48, с. 213]. Також проводяться уроки, що заохочують творчість і критичне мислення, що є важливими для розвитку обдарованих дітей.

Порівнюючи українські підходи до розвитку обдарованих дітей з міжнародними практиками, можна відзначити, що в багатьох країнах існують успішні програми для підтримки обдарованих учнів. Наприклад, у США реалізується програма *Gifted and Talented Education (GATE)*, яка передбачає навчання через проекти, що дають учням можливість досліджувати свої інтереси в інтерактивному середовищі [48, с. 245]. Зазначена програма передбачає використання різноманітних методів: групові проекти, дослідження та практична діяльність.

Для початкової школи проекти в рамках *GATE* акцентують на інтерактивності та залученні дітей у процес навчання. Наприклад, учні можуть працювати над проектами, пов'язаними з природою, де вони досліджують екосистему свого регіону, створюють міні-сади або вивчають місцеву флору і фауну. Ці проекти не тільки розвивають їхні наукові знання, а й формують любов до природи та екологічну свідомість.

Крім того, в рамках програми учні можуть брати участь у творчих проектах, зокрема створення театральних вистав або музичних композицій. Вони можуть разом працювати над сценаріями, розробляти костюми та декорації, що сприяє розвитку їхніх творчих здібностей і навичок командної роботи. Це також дозволяє дітям виразити себе та навчитися співпрацювати з однолітками.

Важливим аспектом *GATE* є інтеграція навчальних предметів. Учні можуть працювати над проектами, які поєднують математику, науку та мистецтво, наприклад, створюючи моделі будівель або вивчаючи геометрію через мистецтво. Такий підхід дозволяє дітям бачити зв'язок між різними дисциплінами і розвивати системне мислення.

Також у початковій школі в рамках *GATE* реалізуються проекти, що сприяють розвитку навичок критичного мислення. Учні можуть брати участь у

дебатах, вирішуючи проблеми, пов'язані з їхнім оточенням, або аналізуючи казки та літературні твори. Це допомагає їм формувати власні думки та вчитися аргументувати свої позиції.

Таким способом, програма *GATE* у початковій школі забезпечує різноманітні можливості для розвитку обдарованих дітей через інтерактивні проєкти, творчі ініціативи та міждисциплінарні підходи. Впровадження подібних ініціатив в Україні може значно підвищити ефективність роботи з обдарованими дітьми та сприяти їхньому всебічному розвитку [55, с. 240].

У Великій Британії також існує система підтримки обдарованих дітей через спеціалізовані навчальні заклади, які пропонують диференційовані програми навчання, орієнтовані на розвиток творчих здібностей. Ці програми забезпечують індивідуальний підхід до кожного учня і створюють умови для реалізації їхнього потенціалу [30, с. 149].

Розповімо детальніше про такі заклади. У Великій Британії існує кілька типів спеціалізованих шкіл і програм для обдарованих дітей, які надають унікальні можливості для навчання та розвитку.

1. Класичні та математичні школи. Деякі школи спеціалізуються на класичній освіті або математиці. Наприклад, *Kings College School* у Лондоні має репутацію однієї з провідних шкіл, де велику увагу приділяють гуманітарним наукам. Учні мають можливість вивчати латину, давньогрецьку мову та інші класичні предмети, що допомагає розвивати критичне мислення та аналітичні здібності [48, с. 105].

Mathematics Schools, такі як *The Royal Institution* у Лондоні, пропонують програми, які зосереджуються на поглибленому вивченні математики через практичні заняття, олімпіади та конкурси.

2. Творчі та мистецькі школи. Школи, що спеціалізуються на мистецтві, надають обдарованим дітям можливість розвивати свої творчі здібності в таких напрямках, як живопис, музика, театр і танець. Наприклад, *The BRIT School for Performing Arts and Technology* в Лондоні є безкоштовною державною школою, яка надає можливості для навчання в галузі музики, драми та танцю [57]. Учні

мають можливість брати участь у виставах, концертах та інших заходах, що сприяють розвитку їхніх талантів та самовираженню.

3. Наукові академії. Деякі школи зосереджуються на науці і технологіях, пропонуючи учням доступ до лабораторій, наукових експериментів та досліджень. Наприклад, *The London Academy of Excellence* є школою, яка спеціалізується на наукових предметах і пропонує студентам можливість працювати з науковцями та брати участь у різних дослідницьких проектах.

4. Міжнародні школи. Британські міжнародні школи також пропонують програми для обдарованих учнів, які навчаються за міжнародними освітніми стандартами. Наприклад, *Dulwich College International* надає можливість навчання у міжнародному середовищі, що дозволяє учням отримати знання та навички, необхідні для успіху в глобальному світі.

5. Творчі програми та інноваційні методики. Багато спеціалізованих шкіл в Британії використовують інноваційні методики навчання, такі як проектне навчання, навчання через гру і STEM-програми (наука, технології, інженерія та математика). Це дозволяє учням отримувати практичний досвід, працюючи над реальними проектами, що вимагають творчого підходу та командної роботи.

Вступ до таких шкіл часто передбачає проходження складних вступних іспитів, інтерв'ю та тестів, що оцінюють здібності учнів. Це створює конкурентне середовище, де обдаровані діти можуть навчатися з однолітками, які мають подібні інтереси і таланти.

Отже, спеціалізовані школи у Великій Британії пропонують різноманітні програми та можливості для обдарованих дітей, що сприяє їхньому всебічному розвитку та реалізації потенціалу. Ці заклади не лише навчають учнів академічним предметам, але й забезпечують їм платформу для розвитку творчих, соціальних і емоційних навичок.

В Україні теж існують спеціалізовані навчальні заклади, які зосереджуються на розвитку обдарованих дітей, в тому числі для учнів початкової школи. Ось кілька прикладів таких закладів:

1. Спеціалізовані школи з поглибленим вивченням предметів

Багато міст в Україні мають спеціалізовані школи, які пропонують поглиблене вивчення певних предметів. Це можуть бути школи, що спеціалізуються на:

- *математиці та фізиці*: наприклад, Київська спеціалізована школа № 145 має програми, які орієнтуються на розвиток математичних здібностей.
- *гуманітарних наук*: Київська гімназія № 57 пропонує програми для учнів, які виявляють високі здібності в гуманітарних дисциплінах.

2. Ліцеї з профільним навчанням

Деякі ліцеї в Україні мають класи, що приймають дітей з високими академічними здібностями. Вони забезпечують спеціалізоване навчання, яке може включати додаткові заняття, проєкти та участь у конкурсах. Наприклад:

- ліцей «Наукова зміна» у Львові пропонує різноманітні програми для розвитку наукових та технічних здібностей учнів.

3. Міські та обласні центри для обдарованих дітей

У багатьох обласних центрах існують спеціальні заклади, які працюють з обдарованими дітьми, пропонуючи різноманітні програми навчання, підготовки до олімпіад і конкурсів. Наприклад, обласні центри науково-технічної творчості пропонують курси та секції для учнів початкових класів.

Але, на жаль, підтримка обдарованих дітей у початковій школі в Україні ще не має такого розвитку у порівнянні з деякими іншими країнами. Хоча в Україні існують спеціалізовані заклади, які пропонують програми для обдарованих учнів, вони не так широко представлені, як у багатьох західних країнах.

Тож попри наявність певних ініціатив, підтримка обдарованих дітей у початковій школі в Україні все ще потребує значного розвитку. Аналізуючи українські та міжнародні практики, можна стверджувати, що слід запроваджувати більш інтегровані навчальні програми, адаптуючи досвід інших країн до своїх умов. Створення партнерств між освітніми закладами та спеціалізованими установами, а також впровадження інноваційних методик

навчання можуть значно підвищити ефективність підтримки обдарованих учнів в Україні, сприяючи їхньому розвитку і реалізації потенціалу [56, с. 67].

Формування обдарованості у дітей молодшого шкільного віку є складним процесом, який вимагає систематичного підходу до вибору методів і прийомів навчання. Методика цього процесу може включати різноманітні дослідницькі та практичні методи, що сприяють розвитку креативності, критичного мислення та інших важливих навичок. Проаналізуємо їх.

1. Методи дослідження

Спостереження. Цей метод передбачає безпосереднє спостереження за поведінкою дітей в класі та під час різних активностей. Використовуючи спостереження, дослідник може отримати інформацію про навчальні досягнення, інтереси та способи взаємодії дітей. Спостереження можуть бути як формальними (з фіксацією результатів), так і неформальними (загальне враження від діяльності).

Анкетування. Метод анкетування дозволяє зібрати інформацію від різних учасників навчального процесу: вчителів, батьків і самих дітей. Це дає змогу оцінити рівень обдарованості, інтереси та потреби дітей [44].

Тестування. Використання стандартних тестів для вимірювання розумових здібностей, креативності та інших важливих характеристик є важливим інструментом для визначення рівня обдарованості. Такі тести допомагають виявити дітей із потенційними здібностями в різних галузях.

Аналіз документів. Вивчення навчальних планів, програм та звітів про успішність учнів може надати цінну інформацію про розвиток обдарованості в контексті шкільної системи.

2. Методи формування обдарованості

Групові дискусії. Цей метод сприяє розвитку критичного мислення і комунікативних навичок. Діти мають можливість висловити свої думки, обговорювати їх з однокласниками, що дозволяє їм вчитися слухати, аргументувати та захищати свою позицію.

Проектна діяльність. Залучення дітей до виконання проєктів дає їм

можливість проявити творчість, ініціативу та дослідницькі навички. Проекти можуть бути різноманітними — від наукових досліджень до творчих завдань, які пов'язані з реальними проблемами.

Ігрові технології. Ігри, які включають елементи змагання або співпраці, можуть бути ефективними для розвитку різних здібностей у дітей. Вони сприяють формуванню соціальних навичок, а також креативного мислення.

3. Прийоми та вправи

Креативні завдання. Вправи, які вимагають нестандартного підходу, допомагають розвивати творчі здібності дітей. Наприклад, написання казки або створення малюнка на задану тему можуть стати чудовим способом самовираження.

Рольові ігри. Використання рольових ігор дозволяє дітям практикувати комунікаційні навички та вчитися працювати в команді. Це також сприяє розвитку емоційної компетентності.

Методи інтерактивного навчання. Залучення дітей до активного навчання через малогрупові заняття або мозковий штурм допомагає активізувати їхню участь у навчальному процесі та сприяє глибшому засвоєнню матеріалу.

4. Оцінка результатів

Методи самооцінки. Заохочення дітей до самооцінки своїх досягнень допомагає формувати у них відповідальність за власне навчання та розвиток.

Формальне оцінювання. Цей підхід включає регулярну оцінку навчальних досягнень протягом навчального процесу, що дозволяє вчителям коригувати свою діяльність у відповідь на потреби учнів.

Основними вправами дослідження рівнів сформованості творчості у молодших школярів, що застосувалися на констатувальному етапі дослідженні, були, такі вправи:

- 1) «Опис картини»;
- 2) «Обігрування»;
- 3) «Придумування казки»;
- 4) «Телефонна розмова»;

5) «Чарівна торбинка».

У дослідженні взяли участь 18 учнів 1-Б класу ОЗ Піщанського ліцею Піщанської сільської ради Кременчуцького району Полтавської області.

1) Вправа «Опис картини» [16, с. 77].

Мета цієї вправи полягає в дослідженні рівнів розвитку сприйняття та художнього мислення учнів початкових класів через аналіз витворів мистецтва. Використовуючи цю методику, можна виявити, як діти сприймають, інтерпретують і оцінюють мистецькі образи, що дозволяє визначити їхні емоційні, когнітивні та комунікативні здібності.

Це дослідження сприяє виявленню індивідуальних особливостей сприйняття у дітей, що є важливим для подальшої диференційованої роботи з обдарованими учнями, а також для розроблення відповідних педагогічних стратегій, які підтримують і стимулюють їхній творчий розвиток.

Підготовка дослідження. Добираємо, згідно віку дітей 1-го класу, невідомі раніше картини: натюрморти, зображення тварин (фауна) та сюжети з казок або повсякденного життя.

Пропонуємо описати картини за такими критеріями:

- дати назву та описати сутність;
- виділити основні та другорядні предмети;
- встановити послідовність дій.

Проведення дослідження. Експеримент проводиться окремо з кожною дитиною.

Крок перший. Опис картини. Дитина розглядає картини та робить їх аналіз: «Подивися уважно на цю картину і розкажи про те, що ти бачиш». Якщо дитина не в змозі самостійно впоратися, то їй задаються допоміжні питання.

Крок другий. Із запропонованих картин дитина обирає найбільш вподобану картину. Вона намагається дати оцінку своєму вибору та аргументувати свій вибір.

Крок третій. Естетичне оцінювання картини. Послідовно показують всі витвори мистецтва та просять дитину зробити свій вибір, після цього дитина

пояснює, що саме вплинуло на такий вибір.

Аналіз даних. Зважаючи на результати, дітей об'єднують в три групи.

Рівні розвитку сприйняття представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.1

Рівні розвитку сприйняття

<i>Група естетичної оцінки</i>	<i>Характеристика вміння оцінювати побачене</i>	<i>Рівень розвитку сприйняття картини</i>	<i>Кількість дітей</i>
Перша група	Відсутність оцінки	Низький рівень	10 (55%)
Друга група	Мало усвідомлена оцінка (коли на питання про те, подобається чи не подобається картина, дитина не може пояснити, чому)	Середній рівень	5 (28%)
Третя група	Усвідомлена оцінка, коли дитина мотивує свій вибір, відзначаючи особливості змісту і виразних засобів картини	Високий рівень	3 (17%)

Отже, на основі поділу на групи за рівнем розвитку сприйняття картини, можна зробити висновок, що більшість дітей (55%) мають низький рівень і не можуть дати характеристику побаченого. Це свідчить про те, що необхідно підвищувати рівень розвитку сприйняття та аналітичного мислення учнів.

2) Вправа «Обігрування»

Мета цієї вправи полягає в оцінюванні рівнів розвитку творчих здібностей і творчого мислення дітей через активну гру з іграшками. Методика дозволяє дослідити, як учні проявляють фантазію, ініціативу та здатність адаптуватися до нових ситуацій. Дослідження рівнів творчого мислення за допомогою обігрування допомагає з'ясувати, як діти використовують уяву для створення нових сценаріїв, а також виявити потенційні області для подальшого розвитку.

Хід вправи: дитині пропонується ситуація, завдання та іграшка, яку вона має обіграти. Під час спостереження за процесом обігрування ми оцінювали такі рівні розвитку творчих здібностей і творчого мислення:

Перший рівень – високий. Уміння фантазувати. Учень виявляє ініціативу та без зайвих зусиль пристосовується до нових завдань.

Другий рівень – середній. Учень використовує відомий варіант.

Сценарій береться від дорослих або з мультфільмів. Утруднюється включенням в речення раніше невідомих предметів.

Третій рівень – низький. Дитина не в змозі створити новий сценарій. Не здатна придумати щось нове.

Також під час проведення цієї вправи ми оцінювали якості, які проявилися у дітей: швидкість, оригінальність, гнучкість, варіативність. Всі ці оцінки ми проводили за такими ситуаціями:

Ситуація 1. Групі учнів надавалась іграшка-робот, який був гостем з майбутнього, і дитина повинна була обіграти її (іграшка – робот з лего).

Ситуація 2. Дітям давалося завдання придумати сценарій: «Як би ти грав, якщо б в твою родину приїхав хлопчик з минулого?» (іграшка – хлопчик з лего).

Результати, отримані за ситуацією 1, подано нижче в таблиці 2.1.2.

Таблиця 2.1.2

Визначення рівня творчого мислення молодших школярів за ситуацією 1.

Кількість дітей	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
18	2	7	9
100%	11 %	39%	50%

Розглянемо отримані дані за ситуацією №2. Отримані результати за рівнями творчого мислення заносимо в таблицю 2.1.3.

Таблиця 2.1.3

Визначення рівня творчого мислення молодших школярів за ситуацією 2.

Кількість дітей	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
18	2	6	10
100%	11%	33%	56%

Проведене дослідження за вправою «Обігрування» показало, що активні ігри з іграшками є ефективним засобом для оцінки рівнів розвитку творчих здібностей і творчого мислення дітей молодшого шкільного віку.

Результати свідчать про те, що 11% дітей продемонстрували високий рівень творчого мислення під час обігрування іграшки-робота, адаптуючи нові ідеї до вже відомих їм сюжетів. Це вказує на те, що ці учні вміють не лише фантазувати, а й самостійно генерувати оригінальні ідеї, що є важливим показником розвитку їх творчих здібностей.

Середній рівень, який спостерігався у 39% дітей під час виконання завдання, показує, що вони використовували вже знайомі сценарії, можливо, запозичені з мультфільмів або казок. Це може свідчити про певні обмеження у використанні уяви та фантазії, але все ж відображає базові навички творчого мислення.

Низький рівень виявили 50% учнів. Це може бути сигналом для педагогів про необхідність впровадження спеціальних програм або заходів, спрямованих на стимулювання уяви та фантазії в дітей, які мають труднощі у створенні нових ідей.

У другій ситуації діти показали такі результати: 11% досягли високого рівня, 33% – середнього, і 56% – низького. Ці дані підтверджують, що молодші школярі ще не здатні адаптуватися до нових ігрових ситуацій та проявляти креативність.

3) Вправа «Придумування казки» [52, с. 50].

Мета цієї вправи полягає в оцінці рівнів розвитку творчих здібностей та

творчого мислення дітей через створення казок. Вправа сприяє дослідженню здатності дітей до вигадування сюжетів, розвитку уяви та креативності, а також виявленню їхнього вміння самостійно конструювати історії.

Опис вправи: методика може бути проведена як групою (3-4 дитини), так і індивідуально. Процес займає 10-15 хвилин. Спочатку дорослий допомагає дитині розпочати ситуацію, потім поступово надає їй можливість самостійно розвивати хід гри, спонукати до вигадування реальних історій.

Отримані результати проведення вправи №3 зафіксовані в табл. 2.4.

Таблиця 2.1.4

**Визначення рівня творчого мислення
молодших школярів за методикою №3**

Кількість дітей	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
18	2	8	8
100%	11%	45%	45%

У процесі виконання вправи «Придумування казки» на високому рівні проявили себе 11% молодших школярів, на середньому рівні – 45%, а на низькому рівні також 45%. Це свідчить про те, що більшість дітей знайомі з казками і розвитком подій у цих казках, але не вміють створювати власні оригінальні сюжети та конструктивно розвивати ідеї. Більшість дітей (45% із середнім рівнем) мають певні базові знання про казкові структури та розвиток подій, проте їм не вистачає навичок для побудови зв'язного та творчого сюжету. Ще 45% (з низьким рівнем) мають труднощі навіть з основними елементами казок, що вказує на потребу у додатковій підтримці для розуміння структури та послідовності подій у казкових історіях.

3) Вправа «Телефонна розмова». Мета даної вправи полягає в оцінюванні рівнів розвитку комунікативних і творчих здібностей дітей через обігрування телефонних розмов. Вправа дозволяє дослідити, як учні здатні швидко реагувати на різноманітні ситуації, використовувати уяву та ініціативу в комунікації, а також адаптувати свої відповіді в залежності від ролі

співрозмовника. Вона допомагає виявити потенційні області для покращення навичок спілкування у дітей.

Опис вправи – пропонуємо комунікативну ситуацію, і діти мають її обіграти. Наприклад, **№1. «Розмова-нагадування з лікарем».**

- Добрий день, з вами розмовляє лікар.
- Нам лікар не потрібний.
- Я знаю, але вашій дитині час прийти на планове щеплення.
- Коли ми маємо це зробити?
- Якнайшвидше ...

№2. « Розмова-запрошення на гостини до бабусі».

- Привіт! Це бабуся. Як ви поживаєте?
- Чудово.
- Ви не хочете завітати до мене на вихідні? Тут сходите на річку, поїсте малини...»

Отримані дані заносимо в таблицю 2.1.5.

Таблиця 2.1.5

**Визначення рівня творчого мислення
молодших школярів за методикою**

Кількість дітей	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
18	4	7	7
100%	22%	39%	39%

Згідно з отриманими даними, 22% дітей проявили високий рівень розвитку творчих і комунікативних здібностей, що свідчить про їхню здатність до адаптації в різних ситуаціях і креативного підходу в спілкуванні. 39% учнів продемонстрували середній рівень, що свідчить про деякі труднощі в генеруванні ідей, проте вони все ж здатні активно брати участь у розмові. І 39% дітей показали низький рівень, що може свідчити про потребу в додаткових вправах для розвитку їхньої уяви та комунікативних навичок.

4) Вправа «Чарівна торбинка».

Метою вправи «Чарівна торбинка» є дослідження рівня розвитку креативності, комунікативних навичок та вміння класифікувати предмети у молодших школярів. У рамках даного дослідження можна оцінити рівень розвитку творчого мислення дітей, визначивши, наскільки ефективно вони здатні класифікувати іграшки.

Опис методики: дітей просять розподілити іграшки на групи в заздалегідь розділені області простору кімнати.

Розподілення іграшок відбулося наступним чином: ляльки-герої (№1), ляльки (№2), м'які (№3), військові (№4), будівельні (№5), театральні (№6), машини (№7), музичні (№8), спортивні (№9).

Результати, отримані під час проведення даної вправи, подані в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Визначення рівня творчого мислення
молодших школярів за вправою «Чарівна торбинка»**

Вправа «Чарівна торбинка»									
18	7	6	9	7	10	14	8	9	7
100%	39%	33%	50%	39%	56%	78%	44%	50%	39%

Проведення вправи «Чарівна торбинка» дозволило оцінити рівень творчого мислення молодших школярів. Згідно з результатами, лише частина дітей продемонструвала високий рівень, зокрема 39 – 78% учнів вміло класифікували іграшки за заданими категоріями. Лише 50% або більше дітей досягли успішного групування предметів у кількох випадках, що свідчить про середній рівень розвитку навичок аналізу та творчого мислення у більшості. Однак для деяких категорій рівень успішного класифікування був низьким, що може свідчити про труднощі з аналізом та систематизацією предметів. Це підкреслює потребу у подальшій педагогічній підтримці для розвитку більш стабільних умінь у всіх дітей. Методика продемонструвала свою дієвість для оцінки та часткового розвитку творчого мислення, проте для максимізації

результатів слід використовувати такі вправи регулярно. Це дозволить краще формувати навички класифікації, аналізу та критичного мислення у молодших школярів.

Отже, у рамках первинного, констатувального експерименту ми визначили, що розвиток творчих здібностей молодших школярів є складним і багатограним процесом, який потребує системного підходу та використання різноманітних методів і прийомів навчання. Дослідження продемонструвало, що учні 1 класу потребують подальшого розвитку творчих здібностей, комунікативних навичок та креативності.

Вправа «Опис картини» показала, що більшість учнів мають труднощі з аналізом і описом зображеного, часто не здатні сформулювати чіткі оцінки побаченого або висловити свої враження. Лише частина дітей можуть аргументовано пояснити своє сприйняття творів мистецтва.

Вправа «Обігрування» виявила, що більшість учнів мають труднощі з креативним мисленням та створенням нових сюжетів. Більшість дітей схильні використовувати вже знайомі сценарії, що вказує на необхідність подальшої роботи для стимулювання їх уяви.

«Придумування казки» засвідчило, що дітям важко створювати оригінальні історії. Більшість учнів знайомі з казковими сюжетами, але їм бракує навичок для самостійного розвитку власних ідей і створення нових сюжетів.

Вправа «Телефонна розмова» показала різні рівні розвитку комунікативних навичок: частина учнів здатна креативно і гнучко відповідати на нові ситуації, тоді як іншим необхідна додаткова підтримка.

Вправа «Чарівна торбинка» виявила, що деяким дітям складно класифікувати предмети ігровим способом, що свідчить про різний рівень розвитку креативного мислення й аналітичних навичок.

Загалом, результати демонструють, що більшість дітей мають потребу у додатковому розвитку креативності, вмінні аналізувати, описувати та адаптуватися до нових ситуацій через активну педагогічну роботу та різні методики.

Дослідження підтвердило важливість використання активних і творчих методик у навчанні, що сприяють розвитку здібностей учнів. Значна кількість дітей виявила низький і середній рівень розвитку творчих здібностей і комунікативних навичок. Це вказує на необхідність подальшої роботи в цих напрямках, щоб забезпечити всебічний розвиток кожного учня.

Оскільки дослідження проводилося в 1 класі, важливо враховувати, що цей період є часом адаптації для дітей, що може бути одним з чинників, що вплинули на результати. Тому педагогам слід зосередитися на створенні підтримувального навчального середовища, яке сприятиме подоланню труднощів та розвитку потенціалу учнів. Використання різнопланових педагогічних стратегій має бути орієнтоване на підтримку та стимулювання творчих здібностей молодших школярів, що допоможе у їхній соціалізації та навчанні.

Висновки до першого розділу

Отже, *обдарована дитина* – це дитина, що виділяється яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями (або має внутрішні передумови для таких досягнень) у тому чи іншому виді діяльності.

Обдарованість – це явище, яке досить складно точно класифікувати чи віднести до конкретної категорії, адже воно є цілим об'єднанням психологічних, соціальних, суспільних характеристик, що в комплексі дають можливість отримати бажані результати.

Від народження людина має лише задатки, з яких під впливом зовнішнього середовища, навчання й виховання розвиваються здібності, які, за умови їх якісного поєднання, в свою чергу перетворюються в обдарованість.

Успішний розвиток обдарованості потребує колективних зусиль усіх учасників освітнього процесу. Тільки в тісній співпраці вчителів, батьків, однолітків та спеціалістів можливо створити сприятливе середовище для реалізації потенціалу обдарованих дітей. Це дозволяє їм не тільки досягати успіху в навчанні, а й розвивати соціальні, емоційні та творчі навички, що важливо для їхнього майбутнього.

Сучасний освітній процес в Україні намагається зосередитися на розвитку обдарованості дітей, що є важливим складником формування конкурентоспроможної особистості в умовах інформаційного суспільства.

Попри наявність певних ініціатив, підтримка обдарованих дітей у початковій школі в Україні все ще потребує значного розвитку. Аналізуючи українські та міжнародні практики, можна стверджувати, що слід запроваджувати більш інтегровані навчальні програми, адаптуючи досвід інших країн до своїх умов.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ОБДАРОВАНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Відбір інноваційних педагогічних технологій для розвитку обдарованості молодших школярів

Сучасна освіта стоїть перед викликом створення ефективних умов для розвитку обдарованих дітей, що потребує впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчальний процес. Молодший шкільний вік є періодом активного формування базових навчальних навичок, тому особлива увага має бути приділена відбору методів і технологій, які забезпечать розвиток їхніх здібностей, враховуючи різноманітні індивідуальні особливості.

1. Проєктні технології.

Проєктні технології займають важливе місце серед інноваційних педагогічних підходів для роботи з обдарованими молодшими школярами. Вони сприяють всебічному розвитку дітей, допомагають реалізувати їхні здібності та забезпечують умови для застосування набутих знань у практичній діяльності. Сутність проєктної технології полягає в самостійному або колективному виконанні завдання, що включає планування, дослідження, пошук інформації та підготовку кінцевого продукту.

Для ефективного впровадження проєктних технологій у роботу з обдарованими молодшими школярами необхідно дотримуватись певних етапів:

1. *Визначення теми проєкту.* Учитель та учні спільно обирають тему, яка є цікавою та актуальною для дітей. Це може бути як проблема, що потребує вирішення, так і дослідницький проєкт з використанням знань з різних предметів.

2. *Планування проєкту.* На цьому етапі учні визначають основні завдання, формулюють цілі та планують етапи виконання проєкту. Учитель допомагає структурувати роботу, але учні мають можливість проявити ініціативу та запропонувати власні ідеї.

3. *Збір інформації та виконання досліджень.* Діти проводять дослідження, шукають необхідну інформацію, проводять експерименти та

аналізують отримані дані. Це сприяє розвитку дослідницьких навичок та поглибленню знань у вибраній сфері.

4. *Розробка та створення продукту.* На цьому етапі учні створюють кінцевий продукт проєкту – презентацію, модель, доповідь, малюнок, відеоролик тощо. Це може бути як індивідуальна, так і групова робота, що розвиває творчі здібності та вміння працювати в команді.

5. *Презентація проєкту.* Учні представляють свої роботи перед класом або більш широкою аудиторією. Це допомагає розвивати комунікативні навички, вміння аргументувати свою думку та відповідати на питання.

6. *Оцінка та аналіз результатів.* Оцінювання результатів має бути об'єктивним та стимулювальним. Під час аналізу учні мають можливість висловити свої думки щодо процесу роботи, отримати зворотний зв'язок від учителя та однокласників і зрозуміти, що було зроблено успішно, а що можна вдосконалити.

Проєкти можуть включати:

- дослідження місцевої природи з метою створення екологічної виставки;
- розроблення та проведення експериментів з природничих наук;
- створення мультимедійної презентації про історію рідного краю;
- інтерактивні дослідницькі проєкти з математики, що включають створення математичних головоломок.

2. Проблемне навчання.

Проблемне навчання є ще однією перспективною технологією для роботи з обдарованими дітьми. Сутність проблемного навчання полягає у тому, щоб стимулювати інтерес учнів до навчання через створення проблемних ситуацій, які вони мають розв'язати за допомогою аналізу, логічного мислення та дослідницької діяльності. Такий підхід дозволяє дітям розвивати навички критичного мислення, формувати вміння ставити запитання, будувати аргументи та обґрунтовувати свої ідеї. Проблемне навчання сприяє розвитку

інтелектуальних здібностей обдарованих учнів, оскільки воно заохочує до активної участі у навчальному процесі та самостійного пошуку знань.

Упровадження методики проблемного навчання в освітній процес для обдарованих молодших школярів передбачає дотримання певних етапів:

1. *Створення проблемної ситуації.* Учитель організовує навчальну ситуацію, яка містить у собі певну проблему або завдання, що потребує вирішення. Це може бути запитання, яке викликає сумнів, або завдання, яке вимагає використання набутих знань та умінь для пошуку відповіді.

2. *Формулювання проблеми.* Спільно з учнями педагог формулює проблему або завдання, яке вони мають вирішити. Це сприяє розвитку вміння ставити запитання, визначати ключові аспекти проблеми та виділяти основні завдання для її розв'язання.

3. *Пошук рішення.* Учні самостійно або в групах шукають способи вирішення проблеми. Вони аналізують інформацію, застосовують логічне мислення, використовують попередні знання та шукають нові дані для досягнення результату.

4. *Обговорення та аналіз результатів.* Після знаходження рішення учні представляють свої ідеї та аргументують їх. Учитель організовує дискусію, де обговорюються різні підходи до розв'язання проблеми, виявляються сильні та слабкі сторони запропонованих рішень.

5. *Узагальнення та висновки.* На завершальному етапі учні разом з учителем роблять висновки, узагальнюють отримані знання та обговорюють, як знайдене рішення може бути застосоване в інших ситуаціях. Це допомагає дітям побачити зв'язок між теоретичними знаннями та їх практичним застосуванням.

Завдання для проблемного навчання можуть бути різноманітними залежно від навчального предмету, зокрема:

- *Математика:* запропонувати учням знайти різні способи вирішення складної математичної задачі або скласти власну задачу, засновану на реальному життєвому прикладі.

- *Природознавство*: організувати дослідження з питання, чому певні рослини краще ростуть в одних умовах, а не в інших, та обґрунтувати отримані висновки.
- *Література*: запропонувати дітям розглянути поведінку персонажа літературного твору та подумати, як би змінилися події, якби він ухвалив інше рішення [16, с.207].

3. Ігрові технології.

Навчальні ігри є одним із найпотужніших інструментів, що підтримують інтерес дітей до навчання та розвивають їхні здібності. Ігрові методи навчання допомагають обдарованим учням розвивати здатність до співпраці, швидко реагувати на нові виклики та удосконалювати свої навички. Ігрові форми навчання можуть бути різними – від інтелектуальних вікторин до комплексних рольових ігор, що стимулюють розвиток уяви та критичного мислення.

Види ігрових технологій для роботи з обдарованими молодшими школярами:

1. *Дидактичні ігри*. Це ігри, спрямовані на засвоєння навчального матеріалу та розвиток інтелектуальних навичок. Вони можуть включати головоломки, математичні задачі, кросворди, вікторини тощо. Дидактичні ігри допомагають обдарованим дітям закріпити знання та розвивати логічне мислення.

2. *Рольові ігри*. У таких іграх учні беруть на себе певні ролі та розігрують різні ситуації. Це дозволяє дітям зануритися в навчальний матеріал, проявляти емоції та знаходити творчі підходи до вирішення завдань. Рольові ігри сприяють розвитку комунікативних навичок, вміння працювати в групі та адаптації до нових умов.

3. *Стратегічні ігри*. Цей вид ігор розвиває у дітей здатність планувати свої дії, передбачати наслідки та приймати рішення. У стратегічних іграх обдаровані учні можуть проявити свої лідерські якості, здатність до логічного мислення та розробки складних планів.

4. **Творчі та розвивальні ігри.** Ігри, спрямовані на розвиток уяви та творчого мислення, дозволяють дітям проявляти ініціативу, експериментувати та шукати оригінальні рішення. Це можуть бути ігри з малювання, складання історій, створення моделей чи інших творчих продуктів.

Приклади ігор для розвитку обдарованих молодших школярів:

- Математичні вікторини: створення та розв'язання математичних задач, що передбачають нестандартні підходи та розвивають логічне мислення.
- Рольові ігри на уроках літератури: розігрування сценок з прочитаних творів для глибшого розуміння тексту та розвитку навичок комунікації.
- Інтерактивні стратегічні ігри: створення плану дій для вирішення конкретної проблеми чи завдання, що передбачає аналіз та передбачення наслідків.
- Творчі конкурси та майстер-класи: створення власних історій, малюнків чи моделей, що стимулюють уяву та творчі здібності [13, с.68].

4. Інтегроване навчання.

Інтегроване навчання, що поєднує елементи різних предметів, дозволяє учням бачити взаємозв'язок між різними галузями знань. Це сприяє розвитку системного мислення та здатності до синтезу інформації. Обдаровані учні можуть проявляти особливий інтерес до інтегрованих проєктів, де вони можуть застосовувати свої здібності до аналізу та вирішення завдань міждисциплінарного характеру.

Для реалізації інтегрованого підходу у навчальному процесі можуть використовуватися різноманітні методи та форми:

1. **Проєктна діяльність.** Учні можуть працювати над проєктами, що охоплюють різні предмети, наприклад, природознавство, математику та мистецтво. Такі проєкти допомагають обдарованим дітям застосовувати свої знання у нових умовах, розвивати навички дослідницької роботи та креативність.
2. **Інтегровані уроки.** На таких уроках учитель поєднує елементи різних предметів навколо однієї теми. Наприклад, урок з теми «Космос» може включати

аспекти фізики, астрономії, літератури (поезія про космос) та мистецтва (малювання космічних пейзажів).

3. *Проектні тижні.* Це форма інтегрованого навчання, яка передбачає виділення певного часу для роботи над комплексною темою, що охоплює кілька предметів. Це допомагає дітям глибше зануритися у матеріал, досліджувати його з різних сторін і презентувати свої результати у вигляді презентацій, доповідей або виставок.

4. *Інтерактивні заняття.* Використання інтерактивних методів, таких як групова робота, мозковий штурм, рольові ігри, де інтегруються знання з різних галузей, сприяє формуванню командної роботи та соціальних навичок.

Приклади інтегрованих завдань для обдарованих молодших школярів:

- урок «Я досліджую світ» і математики: вивчення екосистем через обчислення кількості рослин і тварин, що живуть у певній місцевості;
- інтеграція мовно-літературної та історичної освітніх галузей: аналіз історичних подій через літературні твори, що описують ці події;
- інтеграція музики і образотворчого мистецтва: створення художніх робіт під впливом прослуховування музичних творів різних стилів та епох.

5. Технології розвитку критичного мислення.

Технології розвитку критичного мислення передбачають використання методів, що стимулюють дітей аналізувати інформацію, будувати власні висновки та аргументувати свої рішення. Використання таких методів, як дискусії, дебати, аналіз текстів, є ефективним способом для розвитку критичних здібностей обдарованих учнів. Ця методика сприяє формуванню в учнів навичок самостійного мислення та здатності аргументувати свої ідеї. Стратегії розвитку критичного мислення подані нижче.

Стратегія «Шість капелюхів мислення» Едварда де Боно спрямована на розвиток здатності розглядати проблему з різних точок зору. Кожен «капелюх» символізує певний підхід до розгляду ситуації: інформаційний, емоційний, критичний, оптимістичний, творчий та управлінський. Використання цього

методу допомагає дітям аналізувати завдання більш глибоко, розвиваючи їхню здатність до системного мислення.

Дискусії та дебати. Дискусії у класі стимулюють учнів до висловлення своїх думок, аналізу позицій інших та обґрунтування власних точок зору. Обдаровані діти мають можливість застосовувати свої знання на практиці, формувати навички аргументації та розвивати соціальні навички, такі як вміння слухати та відповідати на запитання.

Аналіз текстів. Метод аналізу текстів передбачає читання та обговорення тексту з подальшим виділенням ключових моментів, аналізом аргументів автора та формуванням власних висновків. Це допомагає дітям навчитися працювати з інформацією, відрізнити важливе від другорядного та критично оцінювати інформаційні джерела.

Стратегія «Фішбоун» (Fishbone diagram), яка дозволяє учням структуровано аналізувати проблему та знаходити причини її виникнення. Сутність стратегії полягає у побудові схеми, яка нагадує скелет риби, де «хребет» позначає основну проблему, а «кістки» – причини та фактори, що до неї призводять. Це розвиває у дітей здатність бачити проблему в комплексі та шукати шляхи її вирішення.

Стратегія «Сократівські питання», яка стимулює учнів до глибокого аналізу інформації через серію запитань, що ставлять під сумнів або перевіряють обґрунтованість певних тверджень. Учні вчаться логічно мислити, формулювати запитання, відповідати на них та робити висновки на основі отриманої інформації.

Нижче подаємо й інші приклади завдань, що стимулюють розвиток критичного мислення:

- дискусії на тему екології: обговорення можливих рішень проблеми забруднення довкілля та їх вплив на майбутнє;
- аналіз літературних творів: визначення мотивів поведінки героїв та можливих альтернатив розвитку подій;

- проєкти на тему соціальних питань: підготовка презентацій або доповідей про соціальні проблеми з подальшим обговоренням можливих способів їх вирішення.

6. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

ІКТ забезпечують доступ до різноманітних джерел інформації, стимулюють дослідницьку діяльність та розвивають навички роботи з цифровими інструментами. Використання віртуальних лабораторій, освітніх платформ, інтерактивних завдань та інших цифрових інструментів дозволяє обдарованим дітям навчатися у своєму темпі та розвивати власні інтереси у глибшому форматі.

Інструменти ІКТ у навчальному процесі:

1. *Онлайн-платформи для навчання.* Використання платформ Google Classroom, Moodle, Edmodo та інших допомагає учням брати участь у дистанційному навчанні, виконувати завдання онлайн, отримувати миттєвий зворотний зв'язок від учителя та спілкуватися з однокласниками.

2. *Інтерактивні дошки та мультимедійні презентації.* Застосування інтерактивних дошок дозволяє робити уроки більш динамічними та цікавими. Учні можуть брати участь у створенні інтерактивних презентацій, працювати з графікою, відео та аудіоматеріалами.

3. *Програми для створення презентацій та проєктів.* Інструменти PowerPoint, Canva, Prezi дозволяють учням створювати якісні та яскраві презентації. Це стимулює розвиток їхньої креативності та вміння представляти власні ідеї.

4. *Освітні додатки та ігри.* ІКТ включають спеціальні навчальні додатки та ігри, що допомагають обдарованим дітям навчатися в ігровій формі, розвивати логічне мислення, пам'ять та уважність.

5. *Віртуальні лабораторії та симуляції.* Використання віртуальних лабораторій дозволяє дітям проводити експерименти у безпечних умовах, що є особливо корисним для вивчення природничих наук. Такі симуляції

допомагають розвивати дослідницькі здібності та стимулюють пізнавальну активність.

Дослідниками визначено переваги використання ІКТ у роботі з обдарованими дітьми. Це:

- мотивація до навчання. ІКТ роблять процес навчання цікавішим та різноманітнішим, що сприяє підвищенню інтересу дітей до навчання.
- розвиток технічних навичок. Використання сучасних технологій сприяє розвитку цифрової грамотності, що є важливою навичкою для сучасної дитини.
- інтерактивність та зворотний зв'язок. Учні отримують можливість активно взаємодіяти з навчальним матеріалом та отримувати миттєвий зворотний зв'язок, що підвищує ефективність навчання.

Нижче запропоновано приклади завдань із використанням ІКТ:

- створення інтерактивних презентацій на тему, що вивчається;
- участь у віртуальних екскурсіях та онлайн-заняттях;
- розв'язання інтерактивних завдань та тестів через освітні додатки.

7. Кооперативне навчання.

Технології кооперативного навчання допомагають обдарованим учням розвивати навички комунікації та співпраці. Під час групової роботи діти навчаються обговорювати проблеми, слухати думки інших, аргументувати свої погляди та спільно знаходити рішення. Це сприяє формуванню лідерських навичок, розвитку емоційного інтелекту та соціальних здібностей.

Дослідники пропонують до використання у роботі з обдарованими дітьми такі методи кооперативного навчання:

1. *Метод «Джигсоу» (Puzzle).* Учні поділяються на групи, кожна з яких отримує завдання дослідити певну частину навчального матеріалу. Потім учасники з різних груп об'єднуються в нові команди, де кожен учень представляє та пояснює свою частину матеріалу. Такий підхід сприяє взаємонавчанню та обміну знаннями.

2. *Кругові дискусії.* Учні обговорюють певну тему або завдання по черзі, кожен має змогу висловити свою думку. Це дозволяє всім учасникам групи бути залученими до процесу та сприяє розвитку вміння аргументувати свою позицію.

3. *Проектна діяльність у групах.* Учні працюють над спільним проектом, де кожен має свою роль. Це може бути створення презентації, розробка дослідницького проекту або вирішення проблеми. Проектна робота сприяє розвитку співпраці та креативного мислення.

4. *Рольові ігри.* Учасники групи виконують різні ролі для досягнення спільної мети. Це допомагає дітям навчитися бачити ситуацію з різних точок зору, розвиває емпатію та вміння співпрацювати.

Приклади завдань для кооперативного навчання:

- *Створення наукового проекту про природу:* учні поділяються на групи, де кожен відповідає за певний аспект дослідження (наприклад, клімат, рослини, тварини). Потім групи представляють результати своєї роботи у спільній презентації.

- *Історична реконструкція події:* групи готують виступ, де кожен учень представляє роль певного історичного персонажа та висловлює свою точку зору на події.

- *Математичний турнір:* учні працюють у групах над складними задачами, допомагаючи один одному знайти правильне рішення.

8. Методи стимулювання творчих здібностей.

Стимулювання творчих здібностей є одним із найважливіших аспектів роботи з обдарованими молодшими школярами. Творчість дозволяє дітям виходити за межі стандартного мислення, знаходити нові ідеї та підходи, що сприяє їхньому всебічному розвитку. Використання методів, спрямованих на розвиток креативності, дозволяє створити умови, за яких обдаровані діти можуть реалізувати свої потенційні можливості та формувати навички, необхідні для подальшої самореалізації та успішної діяльності.

Методи стимулювання творчих здібностей базуються на принципах активізації мислення, пошуку нових рішень та використанні нестандартних підходів до вирішення завдань. Вони спрямовані на розвиток уяви, здатності до генерування ідей та застосування знань у нових ситуаціях. Для обдарованих дітей, які часто мають високий рівень інтелектуальних здібностей та творчого потенціалу, ці методи допомагають підтримувати інтерес до навчання та сприяють розвитку їхніх креативних якостей.

Основними методами стимулювання творчих здібностей є:

1. *Стратегія «Мозковий штурм»*. Ця метод передбачає колективне генерування ідей без критики та оцінки. Учні висловлюють свої думки, пропонуючи різноманітні рішення для певної проблеми або завдання. Мозковий штурм сприяє розвитку швидкості мислення, оригінальності та гнучкості у підходах до вирішення проблем.

2. *Стратегія «Шість капелюхів мислення»*. Розроблена Едвардом де Боно стратегія передбачає аналіз ситуації або проблеми з різних точок зору, кожна з яких представлена окремим "капелюхом": білий (факти), червоний (емоції), чорний (негативні аспекти), жовтий (позитивні аспекти), зелений (креативність) і синій (організація). Означена стратегія допомагає учням розвивати здатність до всебічного аналізу та генерування нестандартних рішень.

3. *Стратегія «Асоціації»* стимулює розвиток уяви та здатності до нестандартного мислення. Учні створюють асоціативні ряди, пов'язані з певною темою, завдяки чому генерують нові ідеї та бачать різні аспекти однієї проблеми.

4. *Стратегія «Створення синектичних рішень»*. Синектика передбачає пошук аналогій між несхожими об'єктами чи ситуаціями для знаходження нових підходів до вирішення завдань. Учні, працюючи з цим методом, вчаться поєднувати різні поняття, що допомагає створювати інноваційні рішення.

5. *«Творчі завдання та вправи»*. Використання завдань, що передбачають створення історій, віршів, малюнків або моделей, стимулює уяву

та креативність. Такі вправи можуть бути частиною інтегрованих уроків або спеціальних творчих занять.

6. «Драматизація». Ця стратегія передбачає розігрування різних ситуацій чи сюжетів, де учні можуть використовувати свою уяву для створення персонажів та обігрування подій. Драматизація розвиває не лише творчість, а й комунікативні навички та здатність до емоційного самовираження [12, с.51].

Відбір інноваційних педагогічних технологій для розвитку обдарованості молодших школярів базувався на глибокому розумінні особливостей цієї категорії учнів. Комплексне поєднання проєктних технологій, ігрових форм навчання, використання ІКТ, інтегрованого та проблемного навчання дозволить створити сприятливе середовище для розвитку інтелектуальних і творчих здібностей дітей. Вибір методів залежить від конкретних умов навчального процесу, індивідуальних особливостей дітей та мети навчання. Лише за умови цілісного підходу можна забезпечити оптимальні умови для розвитку обдарованих учнів, сприяючи їхньому особистісному та інтелектуальному зростанню.

2.2. Методика впровадження інноваційних педагогічних технологій з метою розвитку обдарованості у молодших школярів

Упровадження інноваційних технологій у навчальний процес стає необхідним кроком для розвитку обдарованості у молодших школярів. Інноваційні технології сприяють розвитку креативності, логічного мислення, самостійності, соціальних навичок і вміння вирішувати нестандартні завдання. Однією з найбільш ефективних форм інноваційних технологій, які використовуються в початковій школі, є ігрові технології, що забезпечують навчання через гру та природно інтегруються в освітній процес молодших школярів. У цьому підрозділі розглянуто впровадження інноваційних технологій загалом, а також зосереджено увагу на ігрових технологіях як найбільш близьких та ефективних для дітей.

Ученими визначено такі переваги інноваційних технологій:

- розвиток креативності та мислення: допомагають дітям вийти за межі стандартного підходу до навчання, стимулюють пошук нових ідей і рішень;
- залучення учнів: сучасні підходи роблять навчальний процес цікавим та інтерактивним, сприяють формуванню мотивації до навчання;
- підвищення самостійності та ініціативності: учні навчаються ставити перед собою завдання, планувати їх виконання та оцінювати результати.

Серед інноваційних технологій особливої уваги заслуговують ігрові технології, оскільки вони поєднують навчання з природною для дітей діяльністю — грою. Ігрові технології забезпечують гармонійний розвиток дитини, стимулюють її пізнавальну активність, розвивають креативність і соціальні навички.

Ігрові технології включають використання навчальних ігор, які спонукають дітей до активного навчання, формують позитивне ставлення до освітнього процесу та сприяють розвитку їхньої обдарованості. Гра виступає як засіб мотивації, що підвищує інтерес до навчання та створює сприятливі умови для засвоєння знань.

Для роботи з обдарованими дітьми ефективними є такі види ігрових

технологій:

- *дидактичні ігри*: вправи, спрямовані на закріплення знань та розвиток інтелектуальних здібностей. Прикладами є математичні вікторини, лінгвістичні ігри та логічні головоломки.
- *рольові ігри*: передбачають виконання дітьми певних ролей у навчальних ситуаціях, що дозволяє їм розвивати креативне мислення, соціальні навички та комунікацію.
- *творчі ігри*: завдання, що стимулюють дітей до створення нових ідей та продуктів, наприклад, малювання, створення історій або моделей.

Також вченими запропонована методика впровадження ігрових технологій, яка передбачає:

- 1) *планування ігор*: вибір відповідних ігор, що відповідають навчальним цілям та рівню розвитку учнів. Гра має бути спрямована на розвиток певних навичок та здібностей, таких як креативність, аналітичне мислення або комунікація;
- 2) *інструктаж та пояснення правил*: перед початком гри педагог пояснює її мету, правила та умови участі. Важливо забезпечити, щоб кожен учень розумів свої обов'язки та роль у процесі гри;
- 3) *проведення гри*: активне залучення учнів до ігрового процесу з підтримкою та спостереженням педагога. Учитель має заохочувати дітей до співпраці та креативності, допомагати у разі виникнення труднощів;
- 4) *аналіз та обговорення результатів*: після завершення гри учні разом з педагогом обговорюють отримані результати, аналізують свої дії та висновки. Це сприяє рефлексії та розвитку критичного мислення.

Наводимо приклади ігрових завдань, які використовувалися в роботі з обдарованими дітьми:

- *математичні квести*: діти виконують серію завдань, що містять логічні задачі та головоломки, об'єднані загальною темою.
- *рольові вправи з літератури*: учні розігрують уривки з творів, обговорюють мотиви персонажів та створюють альтернативні завершення

історій.

- інтерактивні командні ігри: завдання на кшталт «пошук скарбів», де діти працюють разом для досягнення спільної мети.

Науковці визначили переваги ігрових технологій, подані нижче:

- розвиток мотивації до навчання: діти із задоволенням беруть участь у навчальних іграх, що сприяє підвищенню їхнього інтересу до навчання;
- формування соціальних навичок: ігри допомагають дітям навчитися працювати в команді, розвивають комунікацію та співпрацю;
- стимулювання творчості: через ігрові завдання діти можуть вільно експериментувати, створювати нові ідеї та розвивати уяву.

До основної мети формувального експерименту нами віднесено організацію і проведення роботи з розвитку уяви і творчості у молодших школярів в процесі освітньої діяльності. Нами були позначені подані нижче завдання відповідно до поставленої мети [19, с. 116]:

- 1) розробити систему засобів, апробувати методи і форми роботи, спрямованих на розвиток уяви і творчості у дітей молодшого шкільного віку;
- 2) оцінити ступінь ефективності запропонованої системи роботи.

Поетапне навчання будувалося залежно від теми і мети занять. Обов'язковою умовою було те, що проводилася актуалізація минулого досвіду випробовуваних за допомогою опорних слів, питань, наочних засобів [19, с. 202]. Необхідно було забезпечити кожному школяру, який бере участь в експериментальному дослідженні ситуацію успіху, тому в процесі виконання завдання, для створення позитивного емоційного стану дітей, надавали різні види допомоги.

Педагогічні знання дають можливість виокремити найдієвіше методи розвитку творчості початківців: використання комплексу творчих завдань; включення дітей до групового вирішення питань творчого спрямування; застосування різноманітних ігрових технік.

Низка особливостей індивіда формують досвід творчого мислення. Така сукупність умов включає в себе:

- особисті якості;
- умотивовану творчість;
- сукупність психологічних станів;
- необхідна навчальна підготовленість;
- професійна спрямованість;
- формування мотивів;
- установку на досягненні мети.

У дослідженні ми також врахували індивідуальні особливості та можливості кожної дитини.

Програма формування уяви і творчості у дітей молодшого шкільного віку заснована на спеціально дібраних іграх й складається з певних блоків: орієнтування, планування, діяльності, оцінювання (див. табл. 2.7.).

Таблиця 2.7.

**Програма формування уяви і творчості
в процесі художньої діяльності дітей молодшого шкільного віку**

Блок	Мета	Ігри
<i>Орієнтувальний</i>	Формувати навички складання образів уяви	«Подорож в картини», «Складання оповідань», «Небувальщина», «Домальовувати розповідь»
<i>Формувальний</i>	Формувати навички опису предметів, підвищувати креативність	«Угадай предмет і опиши», «Придумай кінцівку оповідання», «Хто більше придумає і намалює»
<i>Діяльнісний</i>	Навчати дітей створювати та складати тексти	«Від фантазії до малюнку», «Твір-асоціація»
<i>Оцінний</i>	Допомогти учням включати наявні елементи у свою розповідь, будувати сюжет	«Склади історію», «Ілюстрації до казки», «Опорні слова»

Дослідники визначають комплекс якостей особистості, що дають можливість ставити цілі та більш якісно досягати мети. До цього комплексу віднесено положення, запропоновані нижче:

- Педагог – центральна особа педагогічного процесу, яка організовує цей процес, співпрацює зі школярами, активізує їх творчі можливості. Творча активність молодших школярів підвищується, коли педагог намагається застосовувати творчі прийоми при роботі з дітьми.

- Атмосфера колективу, якій присутній затишок та творча гармонія. При цьому вчитель створює умови для розвитку довіри, затишку, створює дух змагання, підкреслює цінність кожного молодшого школяра.

- Засвоєння необхідних знань у процесі використання новітніх інформаційних технологій та творчих надбань.

- Формування уяви і творчості полягає у взаємодії педагога і молодших школярів із використанням відповідних засобів та технік організації навчальної діяльності [37, с. 14].

Зазначені положення ми реалізовували під час уроків та позакласної роботи молодших школярів. Приклади конспектів наведені у Додатках 1 та 2.

2.3. Аналіз ефективності впроваджених інноваційних педагогічних заходів

Для проведення контрольного експерименту, ми знову використовували ті ж самі вправи, що й на констатувальному етапі дослідження.

Таблиця 2.8

Дані за вправою «Опис картини»

Етапи педагогічного експерименту	Кількість дітей	Рівень сприйняття картини		
		низький	середній	високий
Констатувальний експеримент	100% (18)	61% (11)	28% (5)	11% (2)
Контрольний експеримент	100% (18)	46% (8)	38% (8)	16% (5)

Отримані результати подано на рис. 2.1.

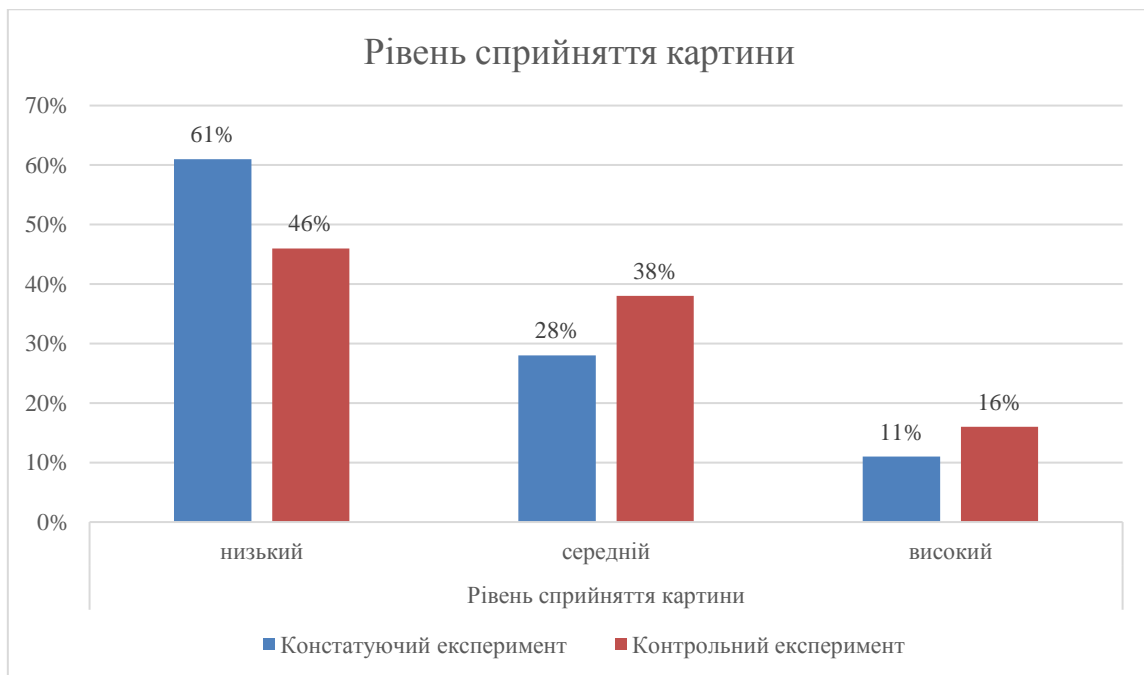

Рис. 2.1 Дані отримані на констатувальному і контрольному експерименті за вправою «Опис картини».

Дані таблиці переконують, що при використанні цього методу вдалося збільшити словниковий запас дітей, кількість речень, якими вони описували картину, збільшилася кількість елементів творчості та нестандартності сюжету опису. І якщо на констатувальному експерименті у багатьох учнів було виявлено низький та середній рівень творчості, то на контрольному експерименті, показники покращились. Аналізуючи це, можна констатувати, що з дітьми необхідно систематично проводити вправи, використовуючи візуальні об'єкти. Все це допоможе не лише збагатити словниковий запас, вміння правильно висловлювати думки, а й підвищити рівень естетичного виховання дитини, розширення світогляду, а також їх культурному та духовному розвитку.

Вправа «Обігрування»

Таблиця 2.9

Дані отримані при визначенні рівня творчого мислення ситуації 1

Етапи педагогічного експерименту	Кількість дітей	Рівень творчого мислення		
		низький	середній	високий
Констатувальний експеримент	100% (18)	50% (9)	39% (7)	11% (2)
Контрольний експеримент	100% (18)	28% (5)	55% (10)	17% (3)

Отримані результати подано на рис. 2.2.

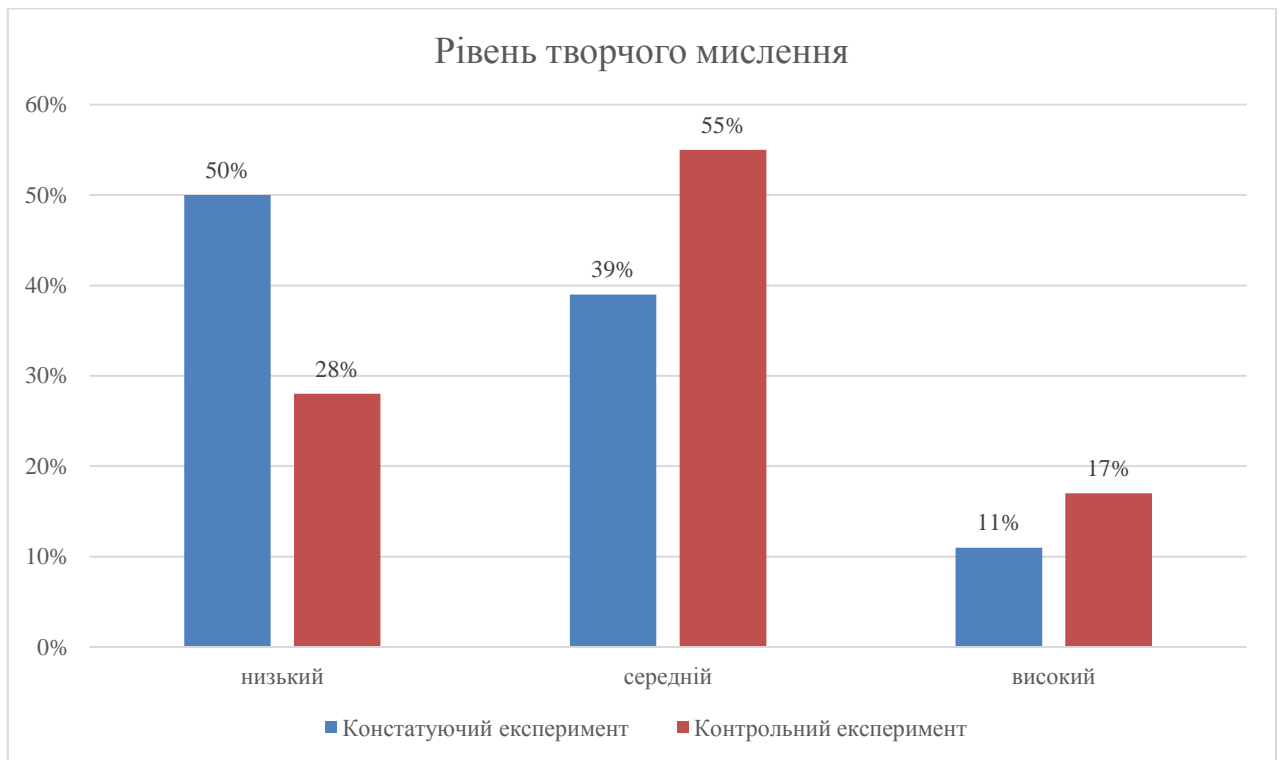

Рис. 2.2 Дані отримані на констатувальному і контрольному експериментах за методикою «Обігрування» ситуації №1.

Дані отримані при виконанні ситуації № 2.

Таблиця 2.10

Етапи педагогічного експерименту	Кількість дітей	Рівень творчості		
		низький	середній	високий
Констатвальний експеримент	100% (18)	56% (10)	33% (6)	11% (2)
Контрольний експеримент	100% (18)	33% (6)	50% (9)	17% (3)

Отримані результати подано на рис. 2.3.

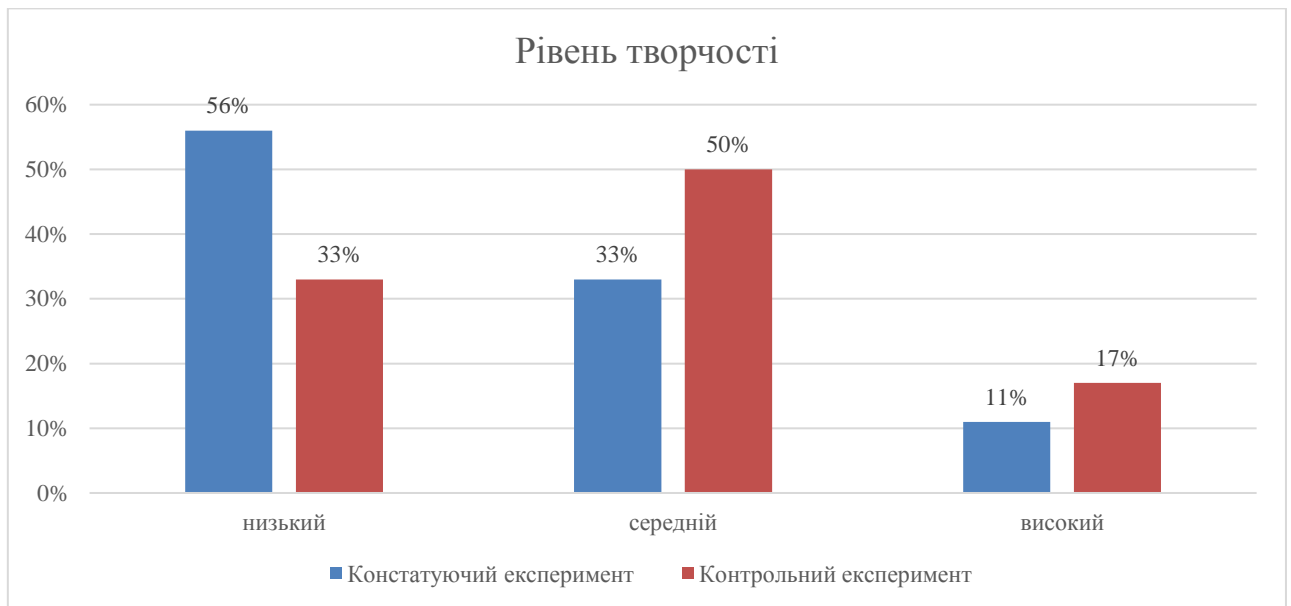

Рис. 2.3 Дані отримані на констатуючому і контрольному експерименті за вправою «Обігрування» ситуації №2

У процесі виконання ситуації 1 другої вправи на високому рівні впоралися із завданням – було 11%, а стало 17%, на середньому рівні – було 39% молодших школярів, стало 55%, а на низькому рівні, тобто таких, які не могли ніяк обіграти ситуацію з приходом гостя і не висунули жодної ідеї – було 50%, а стало 28%. При виконанні ситуації 2 методики №2 на високому рівні виявилось – було 11% молодших школярів, а стало 17%, на середньому рівні виявилось – було 33% учнів, стало 50%, а на низькому рівні було 56%, а стало 33%. Таким чином, при проведенні першої вправи, зауважимо, що багато дітей при виконанні двох завдань показали творчий розвиток ситуації і творчий підхід у вирішенні виниклої проблеми. Отже, в результаті виявлено, що у молодших школярів підвищився рівень творчої активності.

Вправа «Придумування казки»

Таблиця 2.11

Дані за вправою «Придумування казки»

Етапи педагогічного	Кількість дітей	Рівень творчості		
		низький	середній	високий

експерименту				
Констатуючий експеримент	100% (18)	45% (8)	45% (8)	11% (2)
Контрольний експеримент	100% (18)	28% (5)	55% (10)	17% (3)

Отримані результати подано на рис. 2.4.

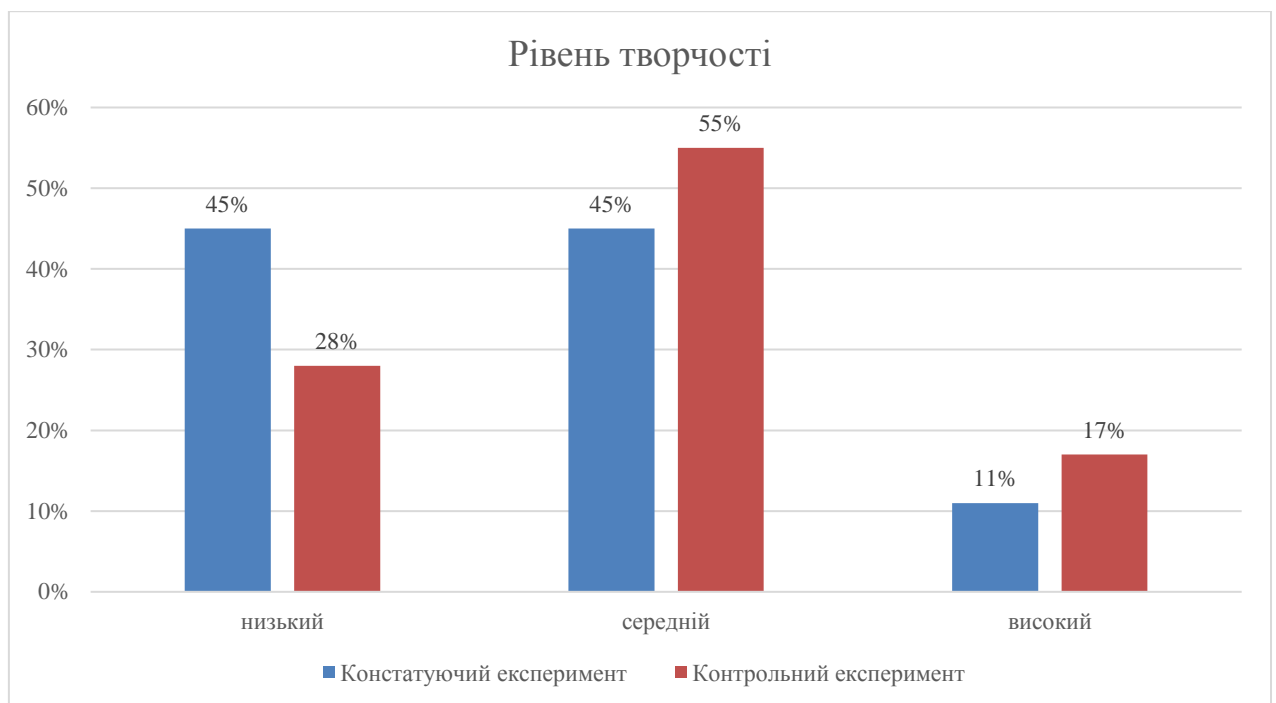

Рис. 2.4 Дані отримані на констатувальному і контрольному експериментах за вправою «Придумування казки».

У процесі виконання вправи № 3 - придумування казки, на високому рівні проявили себе спочатку 11% молодших школярів, стало 17%; на середньому рівні – 45% молодших школярів, а стало 55%, а на низькому рівні - 28% молодших школярів. Отже, збільшилася кількість учнів, які не скористалися шаблоном готової казки, а намагалися придумати свою неповторну казку, що ще раз переконує в тому, що у більшості дітей під час ігрової діяльності розвивається творче мислення.

Вправа «Телефонна розмова»

Таблиця 2.12

Дані отримані при методиці № 4

Етапи педагогічного експерименту	Кількість дітей	Рівень творчості		
		низький	середній	високий
Констатувальний експеримент	100% (18)	39% (7)	39% (7)	22% (4)
Контрольний експеримент	100% (18)	28% (4)	44% (8)	28% (5)

Отримані результати подано на рис. 2.5.

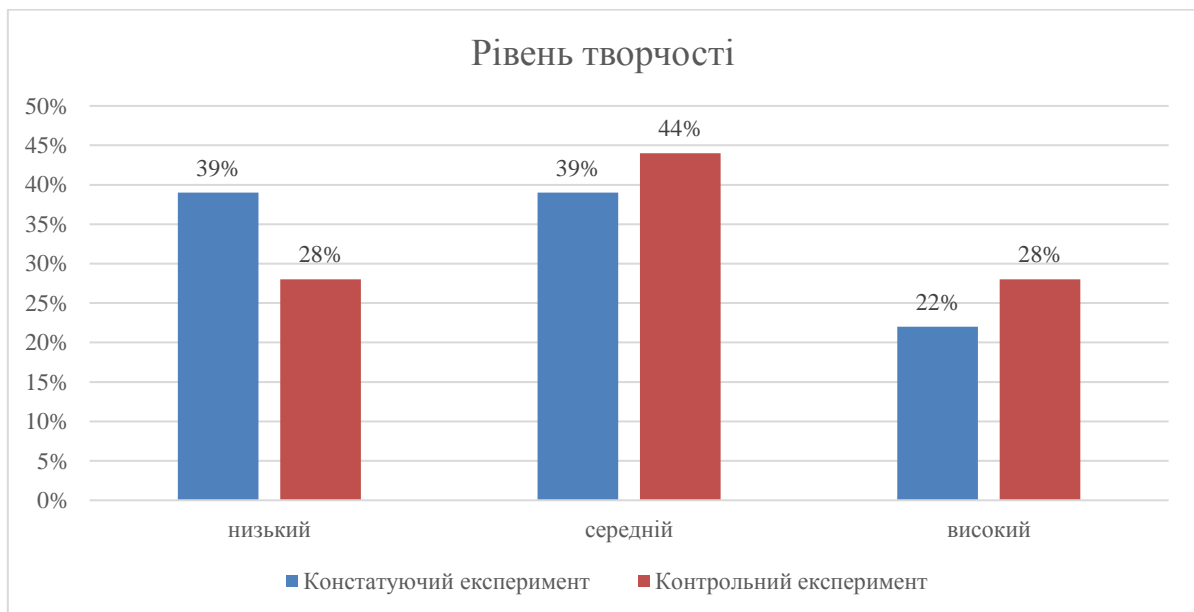

Рис. 2.5. Дані отримані на констатувальному і контрольному експериментах за методикою «Телефонна розмова».

Під час цієї методики, ми простежили, що на високому рівні впоралися із завданням – 22% молодших школярів, стало 28%, на середньому рівні – 39% молодших школярів, а стало 44%, а на низькому було 39% молодших школярів, а стало 28% (тобто лише чотири учні), що свідчить про ефективність впровадженої програми розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Вправа «Чарівна торбинка»

Таблиця 2.13

Дані отримані при проведенні методики 5

Етапи педагогічного експерименту	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8	№9
Констатувальний етап	39% (7)	33% (6)	50% (9)	39% (7)	56% (10)	78% (14)	44% (8)	50% (9)	39% (7)
Контрольний етап	44% (8)	39% (7)	50% (9)	50% (9)	61% (11)	78% (14)	56% (10)	50% (9)	44% (8)

Отримані результати подано на рис. 2.6.

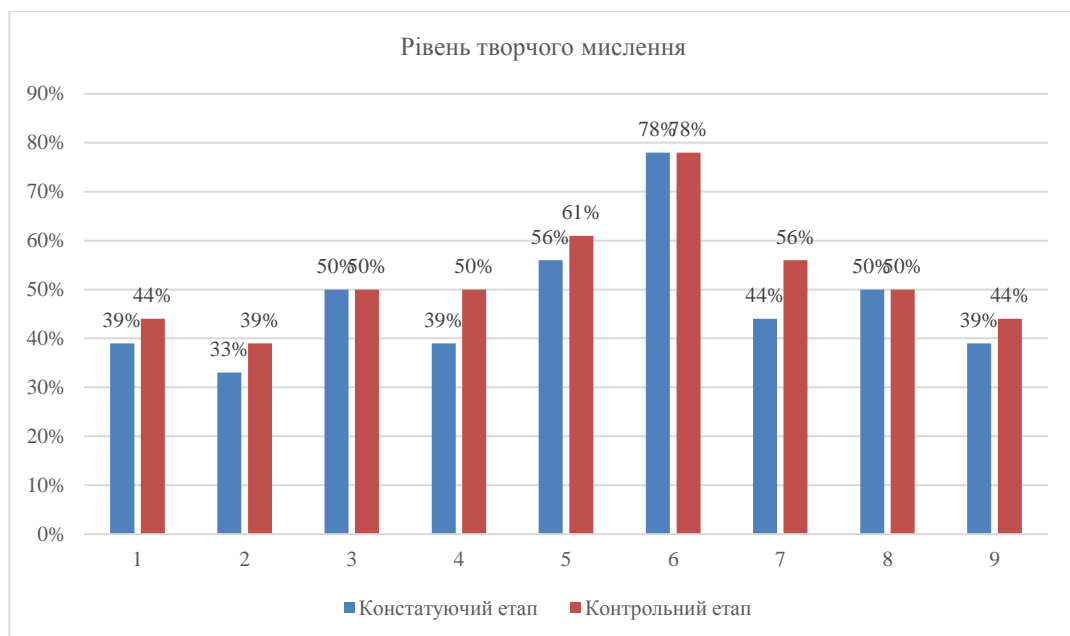

Рис. 2.6. Дані отримані на констатувальному і контрольному етапах педагогічного експерименту за вправою «Чарівна торбинка»

Під час проведення вправи №5 «Чарівна торбинка», де ми по чергово з мішечка діставали іграшку, а учні по черзі, що проходили ці випробування, повинні були віднести іграшку в той кут, де заздалегідь визначили її

класифікацію.

За підсумком можемо сказати, що збільшилась учнів, які поділяють іграшки за категоріями і успішно визначають категорію будь-якої іграшки, що вказує на те, що відбувся розвиток творчого мислення учнів. Кількість молодших школярів, які правильно визначили приналежність іграшок до того чи певного класу поміщені в таблиці 2.13.

Отже, аналіз результатів контрольного експерименту засвідчує значний прогрес у розвитку творчих здібностей молодших школярів після впровадження інноваційних педагогічних заходів. Вони дали змогу значно підвищити рівень творчого мислення та активності учнів. А ті ж самі вправи, які ми використовували на першому етапі експерименту, дали змогу порівняти результати, зокрема:

- по-перше, вправа «Опис картини» показала покращення в словниковому запасі та кількості речень, що описують картину. Кількість учнів із високим рівнем творчості зросла на 5%;
- по-друге, вправа «Обігрування» продемонструвала зростання кількості учнів з високим рівнем творчого мислення з 11% до 17% в обох ситуаціях;
- по-третє, вправа «Придумування казки» виявила значне підвищення рівня творчості: 11% учнів продемонстрували високі результати, а на контрольному етапі цей показник зріс до 17%. Багато учнів проявили власну креативність, не використовуючи шаблони;
- по-четверте, вправа «Телефонна розмова» показала, що кількість учнів з високим рівнем творчості збільшилася з 22% до 28%, а учнів з низьким рівнем зменшилася з 39% до 28%. Це свідчить про поліпшення навичок спілкування та креативного мислення;
- по-п'яте, вправа «Чарівна торбинка» продемонструвала здатність учнів класифікувати іграшки відповідно до їхніх категорій. Відсоток правильних значно зріс, що свідчить про розвиток аналітичного та творчого мислення.

Отже, впроваджені інноваційні педагогічні заходи справили позитивний

вплив на розвиток творчих здібностей молодших школярів. Отримані результати підтверджують важливість ігрових методів навчання, які сприяють не лише розвитку креативності, а й підвищенню естетичного виховання, культурного та духовного розвитку учнів. Рекомендується продовжувати систематичну роботу з учнями, використовуючи візуальні об'єкти та інтерактивні завдання, щоб надалі покращувати результати в навчальному процесі та рівень розвитку творчих здібностей.

Висновки до другого розділу

В результаті проведення формувального й контрольного етапів педагогічного експерименту за означеною темою ми дійшли до певних висновків, які наголошують на важливості розвитку творчих здібностей у молодших школярів.

На першому етапі експериментального дослідження нами була проведена діагностика ступеня розвитку творчих здібностей учнів початкових класів. Методи дослідження, які використовувалися під час емпіричного дослідження такі: вправа «Опис картини» (дослідження рівнів розвитку сприйняття та художнього мислення учнів початкових класів через аналіз витворів мистецтва); «Обігрування» (оцінка рівнів розвитку творчих здібностей і творчого мислення дітей через активну гру з іграшками); «Придумування казки» (оцінка рівнів розвитку творчих здібностей та творчого мислення дітей через створення казок); «Телефонна розмова» (оцінка рівнів розвитку комунікативних і творчих здібностей дітей через обігрування телефонних розмов); «Чарівна торбинка» (дослідження рівня розвитку креативності, комунікативних навичок та вміння класифікувати предмети).

Під час проведення експериментально-дослідної роботи, ми дійшли до наступних висновків: на першому етапі дослідження більшість учнів показали низький та середній рівні розвитку творчих здібностей, лише частина – високий. Це свідчить про те, що розвиток творчих здібностей у молодших школярів потребує систематичної роботи, індивідуального підходу та залучення різноманітних методик.

На другому етапі дослідження було вирішено впровадити низку заходів, заснованих на використанні системи різноманітних ігрових методів та вправ, метою яких було підвищення рівня розвитку творчості дітей. Ці заходи включали інтерактивні ігри, групові проекти, а також інші види діяльності, що стимулювали учнів до активної участі у навчальному процесі та сприяли розвитку їхньої уяви.

На третьому етапі емпіричного дослідження ми повторно застосували ті ж

самі методики, що й на першому етапі, і побачили значне підвищення рівня творчості школярів. Отже, висунута нами гіпотеза підтвердилася: саме при використанні системи методів під час уроків можна досягти підвищення рівня розвитку творчих здібностей учнів, що ми успішно перевірили на практиці. Ці результати ще раз підкреслюють важливість інноваційних підходів у навчанні та необхідність їх впровадження в освітній процес.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Сучасний освітній процес в Україні намагається зосередитися на розвитку обдарованості дітей, що є важливою складовою формування конкурентоспроможної особистості в умовах інформаційного суспільства. Проведене дослідження, присвячене методиці роботи з обдарованими молодшими школярами в освітньому процесі, дало змогу дійти таких висновків:

1) Схарактеризовано сутність і структуру обдарованості дітей молодшого шкільного віку та специфіку її проявів.

Зокрема, наголошено, що обдарована дитина – це дитина, яка виділяється яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями (або має внутрішні передумови для таких досягнень) у тому чи іншому виді діяльності.

Обдарованість визначається як сукупність здібностей дитини, що проявляються у високих показниках інтелектуального, творчого, спортивного, соціального або інших видів розвитку порівняно з середніми показниками однолітків. Обдарованість характеризується не лише високим рівнем знань та умінь у певних сферах, але й здатністю до нестандартного мислення, швидкого засвоєння нової інформації, високою мотивацією до навчання та проявом лідерських якостей.

Від народження людина має лише задатки, з яких під впливом зовнішнього середовища, навчання й виховання розвиваються здібності, які, за умови їх якісного поєднання, в свою чергу перетворюються в обдарованість.

2) Досліджено психолого-педагогічні засади роботи з обдарованими дітьми в освітньому процесі. Акцентовано на тому, що психолого-педагогічні засади роботи з обдарованими дітьми в освітньому процесі базуються на особливому підході, що враховує унікальні потреби, здібності та потенціал обдарованих дітей. Робота з такими учнями вимагає створення умов, які сприяють розвитку їхніх індивідуальних талантів, мотивації до навчання та здатності до самостійного мислення.

Успішний розвиток обдарованості потребує колективних зусиль усіх учасників освітнього процесу. Тільки в тісній співпраці вчителів, батьків, однолітків та спеціалістів можливо створити сприятливе середовище для реалізації потенціалу обдарованих дітей. Це дозволяє їм не тільки досягати успіху в навчанні, а й розвивати соціальні, емоційні та творчі навички, що важливо для їхнього майбутнього.

3) Проаналізовано сучасний стан розвитку обдарованості дітей в умовах освітнього процесу. В дослідженні наголошено, що мета сучасної початкової школи – не просто давати знання, а формувати особистість, яка вміє і хоче вчитися, займає позицію активного суб'єкта діяльності. Тому велике значення має формування в учнів творчого потенціалу, прагнення до самостійного пізнання оточуючого світу. Крім цього, формування творчих здібностей учнів у цілісному педагогічному просторі – необхідна умова виховання всебічно розвиненої особистості.

Попри наявність певних ініціатив, підтримка обдарованих дітей у початковій школі в Україні все ще потребує значного розвитку. Аналізуючи українські та міжнародні практики, можна стверджувати, що слід більше запроваджувати інтегрованих навчальних програм, адаптуючи досвід інших країн до своїх умов.

4) Розроблено, апробовано та перевірено ефективність методики розвитку обдарованості здобувачів освіти молодшого шкільного віку в освітньому процесі.

У результаті ретельного опрацювання матеріалу ми дійшли до певних висновків, які вказують на важливість розвитку творчих здібностей у молодших школярів.

На першому етапі експериментального дослідження нами була проведена діагностика ступеня сформованості творчих здібностей учнів початкових класів. Методи дослідження, що використовувалися під час емпіричного дослідження, такі: вправа «Опис картини» (дослідження рівнів розвитку сприйняття та художнього мислення учнів початкових класів через аналіз витворів мистецтва);

«Обігрування» (оцінка рівнів розвитку творчих здібностей і творчого мислення дітей через активну гру з іграшками); «Придумування казки» (оцінка рівнів розвитку творчих здібностей та творчого мислення дітей через створення казок); «Телефонна розмова» (оцінка рівнів розвитку комунікативних і творчих здібностей дітей через обігрування телефонних розмов); «Чарівна торбинка» (дослідження рівня розвитку креативності, комунікативних навичок та вміння класифікувати предмети).

Під час проведення експериментально-дослідної роботи, ми дійшли до таких висновків: на першому етапі дослідження більшість учнів показали низький та середній рівні розвитку творчих здібностей, лише частина – високий. Це свідчить про те, що розвиток творчих здібностей у молодших школярів потребує систематичної роботи, індивідуального підходу та залучення різноманітних методик.

На другому етапі дослідження було вирішено впровадити низку заходів, спрямованих на використанні системи різноманітних ігрових методів та вправ, метою яких було підвищення рівня розвитку творчості дітей. Ці заходи включали інтерактивні ігри, групові проєкти, а також інші види діяльності, що стимулювали учнів до активної участі у навчальному процесі та сприяли розвитку їхньої уяви.

На третьому етапі емпіричного дослідження ми повторно застосували ті ж самі вправи, що й на першому етапі, і побачили значне підвищення рівня творчості школярів.

Таким чином, впроваджені педагогічні заходи справили позитивний вплив на розвиток творчих здібностей молодших школярів. Отримані результати підтверджують важливість ігрових методів навчання, які сприяють не лише розвитку креативності, а й підвищенню культурного, духовного, естетичного розвитку обдарованих учнів початкових класів. Рекомендується продовжувати систематичну роботу з молодшими школярами, використовуючи проєктні та геймтехнології, щоб надалі покращувати результати в освітньому процесі та рівень розвитку творчих здібностей обдарованих учнів початкових класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архипова С. П., Майборода Г. Я., Тютюнник, О. В. Методи та технології роботи соціального педагога: навч. посіб. (2-ге, переробл. і допов.). Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 493 с.
2. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
3. Бірюченська Т. М. Обдаровані діти: Діагностика та супровід / ред. Т. Червона. Київ : Шкільний світ, 2008. 128 с.
4. Бірюченська Т. М. Розвиток обдарованих дітей в освітній системі НУШ. URL: <https://naurok.com.ua/metodichniy-poradnik-rozvitok-obdarovanih-ditey-v-osvitniy-sistemi-nush-39669.html> (Дата звернення: 16.09.2024).
5. Василенко І. О. Психологічні аспекти розвитку обдарованості у дітей. Київ : Академвидав, 2018. 128 с.
6. Веремієнко С. Методичні рекомендації щодо ведення портфоліо в початковій школі. Одеса : ОНУ, 2023. 105 с.
7. Гарднер Г. Множинні інтелекти. Теорія у практиці. Хрестоматія. Київ : Мегатайп, 2004. 791 с.
8. Гарднер Н. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. Basic Books, 1983. 440 с.
9. Големан Д. *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam Books, 1995. 368 с.
10. Гримальська, А. О. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів на уроках літературного читання. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1. С. 108 – 113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2017_1_20. (Дата звернення: 17.09.2024).
11. Громова Т. Індивідуалізація навчання обдарованих учнів: теорія і практика. Львів : Світ, 2019. 120 с.
12. Громова Т. Методи виявлення креативності у дітей. Харків : Ранок, 2020. 72 с.

13. Григоренко І. І., Мельник Т. Ю. Обдарованість: сучасні підходи та інноваційні технології. Київ : Наукова думка, 2018. 142 с.
14. Девідсон Дж. Е., Стернберг, Р. Дж. (Eds.). *Conceptions of Giftedness*. New York: Cambridge University Press, 2005. 9 с.
15. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 2-ге вид. Київ : Академвидав, 2012. 349 с.
16. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. Київ : Академвидав, 2015. 404 с.
17. Дітковська Л. І. Обдаровані діти: теорія і практика. Київ : Знання, 2010. 252 с.
18. Заброцький М. М. Основи вікової психології: навч. посібник. Тернопіль : навч. книга «Богдан», 2009. 112 с.
19. Зязюн І., Пехота, О. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.
20. Зязюн О. М. Проблеми обдарованості в освіті. Київ : Лібра, 2012. 236 с.
21. Коломінський І. Психологія обдарованості: теорія і практика. Київ : Педагогічна думка, 2014. 406 с.
22. Котик О. Тести на логічне мислення в освітньому процесі. Київ : Педагогічна думка, 2018. 247 с.
23. Котик О. Розвиток критичного мислення у дітей через портфоліо. Харків : Ранок, 2022. 320 с.
24. Коробка Л. М. Деякі аспекти проявів обдарованості у дитячому віці. *Обдарована дитина*. 2005. № 8. С. 56 – 57.
25. Красюк Ф. Обдарованість і особливості інтелектуального розвитку особистості. *Директор школи. Шкільний світ*. 2009. № 27. С. 25 – 30.
26. Кузьменко В. А. Педагогіка обдарованості: теорія і практика. Київ : Освіта України, 2013. 30 с.
27. Липова Л. Концепція обдарованості та її види. *Рідна школа*. 2003. № 4. С. 10 – 12.

28. Міністерство освіти і науки України. *Нова українська школа*. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (Дата звернення: 06.09.2024).
29. Миронюк С. Обдарованість як феномен особистості. *Шкільний світ*. 2012. № 6. С. 3 – 7.
30. Монтгомері Д. *Able, Gifted and Talented Underachievers*. Chichester : Wiley-Blackwell, 2009. 370 с.
31. Мотилько Т. Л. Психолого-педагогічний супровід обдарованих дітей. Київ : Редакції загальнопедагогічних газет, 2014. 236 с.
32. Нормативні документи Міністерства освіти і науки України. Харків, 2005. 358 с.
33. Новації Нової української школи. URL: <https://www.unian.ua/politics/10115879-liliya-grinevich-shkola-povinna-zrobiti-lyudinu-uspishnoyu-dlya-uspishnoji-kar-yeri-mayut-znachennya-15-tverdi-navichki-znannya-vuzkoprofsiyni-vminnya-a-85-vminnya-navchatisya-protyagom-zhittya-kritichne-mislennya.html> (Дата звернення: 10.09.2024).
34. Овчаренко Н. Емоційний інтелект: методики оцінювання в учнів початкової школи. *Журнал психології*. 2021. № 5(2). С. 75 – 82.
35. Остроменко В. Оцінювання навчального процесу через портфоліо: досвід та перспективи. *Журнал освіти*, 2021. № 4(1). С. 10 – 15.
36. Остроменко В. Логічні задачі як засіб розвитку критичного мислення. *Педагогіка: теорія і практика*. 2023. № 6(3). С. 34 – 42.
37. Отич О. М. Педагогіка мистецтва: сутність та місце в системі наук про освіту. *Мистецтво та освіта*. 2008. № 2. С. 13 – 17.
38. Пономаренко Н. В. Система роботи з обдарованими учнями в Україні. Київ : Освіта України, 2015. 320 с.
39. Пшенична І. Словникові тести: методика застосування в початковій школі. Одеса : ОНУ, 2019. 219 с.
40. Пшенична І. Портфоліо як інструмент мотивації учнів у початковій школі. Київ : Педагогіка, 2020. 98 с.

41. Рензуллі Дж. С. The Three-Ring Conception of Giftedness: A Developmental Model for Promoting Creative Productivity. In *Conceptions of Giftedness*. Cambridge University Press, 2002. С. 32 – 56.
42. Ріплі А. Розумники. Як виховати успішну особистість. Київ : К.Fund, 2017. 320 с.
43. Рудик О. С. Психологія обдарованої дитини. Київ : Генеза, 2016. 60 с.
44. Соціально-педагогічний патронаж обдарованих дітей. URL: <https://docs.google.com/document/d/1383WIWUihyKAZB9dI9CsZxeQyujRUDUO6Qk7TOULAu4/edit?usp=sharing> (Дата звернення 28.09.2024).
45. Савченко А. М. Проєктна діяльність як засіб розвитку творчості учнів. Львів : Інноваційна освіта, 2022. 354 с.
46. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посібник. Київ : Академвидав, 2005. 415 с.
47. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори у 5 т. : Т.3. Київ: Рад. школа, 1977. 551 с.
48. Стернберг Р. Дж., Девідсон, Дж. Е. *Conceptions of Giftedness* [Концепції обдарованості]. Нью-Йорк: Cambridge University Press, 2005. 468 с.
49. Тесленко В. В. Педагогічний супровід обдарованих учнів у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 3. С. 11 – 16.
50. Торранс Е. П. Творчість і обдарованість: Виявлення та розвиток креативності. Київ : Центр інноваційної освіти «Про.Світ», 2019. 256 с.
51. Туріщева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. *Початкове навчання та виховання*. №11. Вкладка. 2010. С. 6 – 10.
52. Фесюкова Л. Б. Виховання казкою. Харків : Без видавництва, 1996. 126 с.
53. Холодна М. А. Психологія інтелекту: парадокси дослідження. Київ : Освіта, 2002. 391 с.
54. Червона Т. Обдаровані діти: Діагностика та супровід. Київ : Шкільний світ, 2008. 240 с.

55. Янг М. Х., Баллі. С. Дж. Gifted and Talented Education (GATE) : *Student and Parent Perspectives*. *Gifted Child Today*, 37(4). 2014. С. 236 – 246.

56. National Association for Gifted Children. *Gifted Education: State of the Nation*. Washington, DC : NAGC, 2021. 92 с.

57. The BRIT School. (n.d.). About Use. URL: <https://www.brit.croydon.sch.uk/about> (Дата звернення 08.09.2024).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Конспект уроку на тему: «Робота з дитячою книжкою. Казка "Ріпка"»

Мета уроку:

Ознайомити учнів зі змістом та персонажами казки "Ріпка", розвивати навички слухового сприйняття та усного мовлення, виховувати інтерес до читання та літератури, формувати уявлення про мораль казки.

Обладнання:

- Дитяча книжка з казкою «Ріпка» (ілюстрації).
- Картки з ілюстраціями персонажів.
- Плакати з основними запитаннями до казки.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Добрий день, мої маленькі діти! Сьогодні ми будемо говорити про казки, які завжди приносять радість і навчають чомусь новому. Ви знаєте, що у нас є одна особлива казка про ріпку? Вона показує, як важливо працювати разом і підтримувати один одного. Готові дізнатися про всіх героїв і їхні пригоди? Тоді починаємо нашу подорож у світ казки!

II. Мотивація навчальної діяльності

Складання асоціативного куща до слова «казка».

«Діти, спочатку нумо складемо асоціативний кущ до слова казка. Які слова спадають вам на думку?» (Діти називають слова, вчитель записує на дошці).

III. Актуалізація знань

Тож що таке казка? Казка – це історія з вигаданими або фантастичними подіями. Казки розповідають про пригоди. Герої проходять різні випробування,

навчаються новому і стають кращими. Кожна казка має свій урок або мораль. Це те, чому ми можемо навчитися з історії.

Погляньмо, що ж навчить нас наша казка.

IV. Ознайомлення з казкою «Ріпка»

1. Слухання аудіоказки «Ріпка»

Запитання до змісту:

- Хто головні герої казки?
- Що сталося в казці?
- Чому ріпку не вдавалося вирвати спочатку?

2. Робота з персонажами (10 хв)

- Діти обирають картки з персонажами казки і описують їх:
 - Які вони?
 - Чим допомагали один одному?
 - Яка їх роль у казці?
- Обговорити мораль казки: "Яку ідею хоче донести казка?" (лише спільними зусиллями команда може досягти успіху. Кожен у команді важливий.)

3. Складання звукових схем до слів із казки.

3. Інсценізація

- інсценізація традиційної версії
- інсценізація із героями з інших казок

4. Творчі завдання для груп

- Придумати іншу кінцівку казки.
- Намалювати ілюстрацію до казки.
- Створити нову казку з ріпкою.

5. Презентація робіт

Учні діляться своїми малюнками та ідеями з класом.

Обговорення, що вони відчували, коли читали або малювали. Обговорення, які переваги та складнощі роботи в групі вони побачили.

V. Підсумок уроку (5 хв):

- Що нового ви дізналися сьогодні?
- Який висновок можете зробити?

ДОДАТОК 2

Конспект уроку з математики на тему «Повторення вивчених чисел»

Мета уроку: закріпити знання учнів про числа від 1 до 6, розвивати творчі здібності учнів через інтерактивні ігри та творчі завдання, формувати вміння працювати в групах і співпрацювати.

Обладнання:

- Яскраві картинки з числами, різними предметами.
- Цеглинки лего
- Різнокольорові фішки або кубики.
- Картки з завданнями.
- Папір і кольорові олівці.

Хід уроку:

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності. Квітка настрою

III. Повторення вивченого

1. Гра з цеглинками лего.

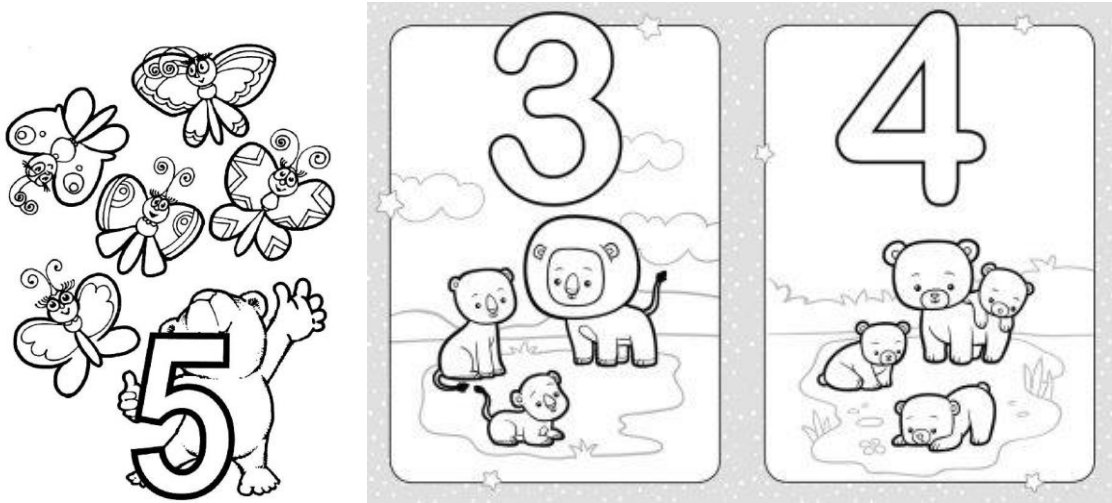
На дошці висять цифри від 1 до 6 та зображення цеглинок лего. В кожного учня на парті індивідуальний набір цеглинок лего. Вчитель показує картинки з різними предметами (яблука, іграшки) і запитує, скільки їх на зображенні. Учні піднімають вгору цеглинку відповідного кольору.

За таким самим принципом розв'язуємо приклади на додавання та віднімання в межах 6. Вчитель називає приклад - учні піднімають цеглинку. Перевага в такому виді роботи - швидкість, участь кожного учня, мотивація учнів до навчання.

2. Групова робота (15 хв)

- **Завдання 1:** Розділити клас на маленькі групи (по 4-5 учнів). Кожна група отримує картки з числами від 1 до 6. Учні повинні придумати коротку історію про своє число (наприклад, «Чому число 5 дуже любить кататися на велосипеді»).
- **Завдання 2:** Кожна група створює малюнок або колаж, який ілюструє їхню історію, використовуючи кольорові олівці і папір.

3. Презентація робіт

Кожна група презентує свою історію та малюнок перед класом. Інші учні можуть задати питання або прокоментувати.

IV. Закріплення знань

Гра «Числовий лабіринт». На дошці намалювати лабіринт з різними числами. Учні по черзі кидатимуть кубик і переміщатимуться по лабіринту, відповідаючи на запитання (наприклад, «Назви 3 предмети, які починаються на першу букву твого числа»).

V. Підсумок уроку (5 хв)

- Обговорення: Що нового дізналися? Які числа були найцікавішими?
- Заохочення учнів за їх творчість і участь у груповій роботі.